

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський національний університет імені Тараса
Шевченка Навчально-науковий інститут філології
Кафедра мов і літератур Далекого Сходу та Південно-Східної Азії

**«ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ЛЕКСИЧНИХ І ГРАМАТИЧНИХ
ТРАНСФОРМАЦІЙ В УКРАЇНОМОВНОМУ ПЕРЕКЛАДІ НОВЕЛИ
Ю.ЯМАМОТО “ЗА СЛОВАМИ ФЛОРИСТА...”»**

Кваліфікаційна робота
освітнього ступеня «бакалавр»
студентки IV курсу бакалаврату,
освітньої програми
**«Японська мова і література та переклад,
англійська мова»,**
спеціальність – 035.069 «Східні мови та
літератури (переклад включно),
перша – японська»
Марія Владиславівна ГРИГОРЕНКО
Науковий керівник:
асист. Вікторія ФІЛОНОВА

«Допущено до захисту»
Протокол засідання кафедри
мов і літератур Далекого Сходу
та Південно-Східної Азії
Протокол №18 від «27» травня 2026 року
в.о. завідувача кафедри
д. філол. н., доц. Наталя ІСАЄВА

КИЇВ
2026

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ХУДОЖНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ	8
1.1. Зміст поняття «переклад» та основні підходи до його визначення.....	8
1.2. Проблематика еквівалентності та адекватності перекладу	11
1.3. Особливості перекладу японської художньої літератури українською мовою	14
Висновки до розділу 1.....	18
РОЗДІЛ 2. ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЯК ЗАСІБ ДОСЯГНЕННЯ АДЕКВАТНОСТІ ПЕРЕКЛАДУ	20
2.1. Визначення та теоретичні основи перекладацьких трансформацій	20
2.2. Лексичні трансформації та їх типи	24
2.3. Граматичні трансформації та їх типи	27
Висновки до розділу 2.....	30
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ЛЕКСИЧНИХ І ГРАМАТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В УКРАЇНОМОВНОМУ ПЕРЕКЛАДІ НОВЕЛИ Ю.Я. «ЗА СЛОВАМИ ФЛОРИСТА...»	31
3.1. Особливості стилю новели Ю. Я. «За словами флориста...».....	31
3.2. Аналіз функціональних особливостей лексичних трансформацій в україномовному перекладі новели	33
3.2.1. Конкретизація.....	34
3.2.2. Генералізація	35
3.2.3. Додавання	36
3.2.4. Вилучення.....	38
3.2.5. Транспозиція.....	39
3.2.6. Перестановка	41
3.3. Аналіз функціональних особливостей граматичних трансформацій в україномовному перекладі новели	41
3.3.1. Перестановка	41
3.3.2. Заміна	43
3.3.3. Додавання	44

3.3.4. Вилучення.....	45
3.3.5. Комплексні трансформації.....	45
Висновки до 3 розділу	47
ВИСНОВКИ	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	52
ДОДАТКИ.....	57
<i>Додаток А. Оригінальний текст новели Ю. Ямамото «За словами флориста...» (с. 7–14) та його україномовний переклад, виконаний авторкою дослідження.....</i>	
	57

ВСТУП

Переклад художньої літератури виконує функцію міжкультурного посередництва, забезпечуючи доступ читачів до літературних творів, створених в іншому мовному та культурному середовищі. На відміну від, наприклад, наукових або публіцистичних текстів, художній переклад передбачає відтворення не лише фактичного змісту оригіналу, а й його стилістичних особливостей, емоційного впливу, системи образів та авторського задуму. Тому необхідним є пошук балансу між збереженням змісту оригіналу та дотриманням норм мови перекладу, що у випадку перекладу японського тексту українською мовою є непростим завданням через значні відмінностями між мовами на лексичному, граматичному, стилістичному та культурному рівнях. Японській мові притаманні специфічна порівняно з українською мовою система ввічливості, широке використання контекстуально зумовлених мовних засобів, відмінна від української синтаксична організація речень та значна кількість культурно маркованих одиниць. Усе це створює труднощі під час перекладу та зумовлює необхідність застосування різноманітних перекладацьких трансформацій.

Перекладацькі трансформації є одним із найважливіших інструментів перекладача. Їх доцільне застосування дозволяє подолати міжмовні та міжкультурні розбіжності між текстом оригіналу і текстом перекладу. Завдяки використанню лексичних і граматичних трансформацій стає можливим забезпечити адекватне відтворення змісту та прагматичний потенціал художнього твору, тому аналіз особливостей їх функціонування у художньому перекладі залишається актуальним напрямом сучасних перекладознавчих досліджень.

Проблематикою художнього перекладу, перекладацької еквівалентності та трансформацій розглядали у своїх працях такі українські і зарубіжні дослідники, як В. Карабан, Л. Черноватий, В. Коптілов, А. Мамрак, О. Селіванова, Ю.

Найда, М. Бейкер, А. Нойберт, А. Пим та інші. Серед японських науковців внесок у вивчення особливостей перекладу зробили Наганума Мікако, Нохара Кайоко, Іхара Норіко та інші. Однак попри значну кількість наукових праць, присвячених перекладацьким трансформаціям, функціональні особливості їх застосування в україномовному перекладі сучасної японської художньої прози залишаються малодослідженими.

Актуальність дослідження зумовлена зростанням інтересу до японської художньої літератури, зокрема сучасної прози, та необхідністю її адекватного перекладу українською мовою. Адекватність забезпечується вивченням механізмів її досягнення, і одним із основних інструментів є використання перекладацьких трансформацій. Їх аналіз дозволяє глибше зрозуміти особливості взаємодії мовних систем української та японської мов, а також визначити способи відтворення художньо-стилістичної специфіки японського літературного твору засобами української мови.

Метою роботи є дослідити функціональні особливості лексичних і граматичних трансформацій в україномовному перекладі новели Юкіхіси Ямамото «За словами флориста...».

Для досягнення поставленої мети передбачено виконання таких **завдань**:

1. Охарактеризувати основні підходи до визначення поняття перекладу в сучасному перекладознавстві.
2. Розглянути проблематику еквівалентності та адекватності перекладу.
3. Проаналізувати особливості перекладу японської художньої літератури українською мовою.
4. Визначити сутність поняття перекладацьких трансформацій та охарактеризувати їх теоретичні засади.
5. Розглянути типи лексичних і граматичних трансформацій за класифікацією В. Карабана.

6. Дослідити особливості стилю новели Ю. Ямамото «За словами флориста...».
7. Проаналізувати функціональні особливості окремо лексичних і граматичних трансформацій в україномовному перекладі новели.
8. Визначити роль перекладацьких трансформацій у досягненні адекватності перекладу художнього тексту.

Об'єктом дослідження виступає художній переклад японської літератури українською мовою та особливості відтворення мовних і стилістичних характеристик оригінального тексту в перекладі на матеріалі новели Ю. Ямамото «За словами флориста...».

Предметом дослідження є функціональні особливості лексичних та граматичних трансформацій, використаних в процесі україномовного перекладу новели Ю. Ямамото «За словами флориста...».

Під час дослідження були використані такі методи:

1. Описово-аналітичний метод – для опрацювання наукової літератури та характеристики теоретичних положень перекладознавства.
2. Метод лінгвістичного аналізу – для дослідження мовних особливостей тексту оригіналу та перекладу.
3. Порівняльний метод – для зіставлення мовних одиниць оригіналу та перекладу.
4. Метод контекстуального аналізу – для визначення функцій перекладацьких трансформацій у конкретних фрагментах тексту.
5. Елементи стилістичного аналізу – для виявлення особливостей авторського стилю та способів його відтворення в перекладі.
6. Метод узагальнення – для систематизації отриманих результатів дослідження.

Наукова новизна роботи полягає у комплексному дослідженні функціональних особливостей лексичних і граматичних трансформацій в україномовному перекладі сучасної японської художньої прози на матеріалі новели Ю. Ямамото «За словами флориста...». Особливу увагу приділено встановленню зв'язку між застосуванням перекладацьких трансформацій та відтворенням прагматичного потенціалу оригінального твору.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що його результати можуть бути використані під час подальших досліджень художнього перекладу японської літератури та у практичній діяльності перекладачів японської мови для глибшого аналізу перекладацьких рішень та вдосконалення методів перекладу сучасної японської художньої прози українською мовою.

Структура роботи: вступ, три розділи із висновками до кожного з них, загальні висновки та список використаних джерел, який нараховує 40 найменувань (із них 26 україномовних та 14 іноземних), а також додаток, що містить фрагмент оригінального тексту новели Ю. Ямамото «За словами флориста...» та його україномовний переклад, виконаний авторкою дослідження. У першому розділі розглянуто основні підходи до визначення поняття перекладу, проблематику еквівалентності та адекватності, а також особливості перекладу японської художньої літератури українською мовою. Другий розділ присвячено теоретичним засадам перекладацьких трансформацій, аналізу їх основних типів та класифікацій. У третьому розділі здійснено аналіз функціональних особливостей лексичних і граматичних трансформацій в україномовному перекладі новели Ю. Ямамото «За словами флориста...», а також визначено їх роль у відтворенні змістових, стилістичних і прагматичних особливостей оригінального твору.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ХУДОЖНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ

1.1 Зміст поняття «переклад» та основні підходи до його визначення

Переклад вважається одним із найважливіших засобів міжмовної та міжкультурної комунікації, оскільки забезпечує передачу інформації, ідей та культурних особливостей від однієї мовної спільноти до іншої. Такі терміни, як «транслят», тобто результат процесу усного чи письмового перекладу, та «транслятор» – автор перекладу, – уперше запровадив німецький лінгвіст Отто Каде у 1968 році у своїй праці «Випадковість і закономірність у перекладі» (нім. «Zufall und Gesetzmäßigkeit in der Übersetzung») [Кияк, Огуй, Наumenко 2006, с. 13]. У сучасному перекладознавстві поняття «переклад» розглядається не лише як процес заміни одиниць однієї мови одиницями іншої, а як складний комунікативний і творчий акт, багатогранний процес, пов'язаний як із відтворенням змісту, стилю, так і прагматичного впливу оригінального тексту. З точки зору науки про переклад, часто виділяють такі його аспекти: когнітивні, психологічні, літературні, культурологічні, текстологічні, лінгвосеміотичні та інші [Букрієнко, Комісаров 2014, с. 7].

Хоча термін «переклад» широко використовується, особливо в процесі вивчення іноземних мов, термін «перекладознавство» було прийнято відносно нещодавно. Систематичне вивчення перекладу все ще перебуває на початковій стадії [Bassnett 2014, с. 14]. Саме тому, як зазначалося раніше, поняття «переклад» є непростим для визначення і існують різні підходи до його трактування.

Відомий український вчений-лінгвіст Л.М. Черноватий вважає, що перекладом можна вважати тільки той випадок, коли дотримано рівновагу між збереженням тематики та стилістики тексту оригіналу, що є метою кожного перекладача і є складним для вкладення в одну непорушну формулу. Він також зазначає, що головним завданням перекладача є не тільки ідеальне відтворення стилістики оригіналу, а збереження чужої культури. З цього випливає наступне:

поняття точності перекладу є комплексним, і залежить від технічного відтворювання структурних та культурних елементів твору [Черноватий 2013, с. 96-97].

У своїй праці «Теорія і практика перекладу» А.О. Букрієнко і К.Ю. Комісаров переклад визначають як процес передачі змісту тексту засобами іншої мови зі збереженням його смислової та функціональної цілісності та зазначають, що переклад є видом мовного посередництва, за якого створюється текст мовою перекладу, комунікативно рівноцінний тексту оригіналу. Науковці підкреслюють, що переклад не може зводитися лише до механічної заміни мовних одиниць, оскільки перекладач повинен враховувати контекст, ситуацію спілкування та особливості адресата, важливим є саме зіставлення функцій, які виконують різні мовні засоби. На думку А.О. Букрієнко і К.Ю. Комісарова, найпростішим, але влучним описом поняття власне усного перекладу є збереження змісту вихідного повідомлення в процесі зміни його мовної форми. Однак, письмовий переклад включає в себе необхідність коректної передачі не тільки змісту тексту оригіналу, а й певні засоби його вираження, що може стати непростим завданням у залежності від мови оригіналу. Наприклад, поняття категорії роду іменників, що існує в українській мові, відсутнє у таких мовах, як-от англійська та японська, тож для здійснення якісного перекладу виникає необхідність застосування знань в області лінгвосеміотики [Букрієнко, Комісаров 2014, с. 15-16].

Український перекладознавець, кандидат філологічних наук О. Білоус у праці «Теорія і технологія перекладу» згадує видатних іноземних лінгвістів і зазначає, що навіть серед провідних зарубіжних лінгвістів немає єдиного загальноприйнятого визначення поняття «переклад». Наприклад, відомий американський лінгвіст та теоретик перекладу, перекладач Біблії Ю. Найда (1914–2011) розглядає переклад як трансформаційний процес, що складається з трьох етапів: перший етап – аналіз поверхневої структури мови, аналіз граматичних трансформацій, під час якого особливу увагу потрібно звертати на

граматичні відношення, значення слів і словосполук; другий етап – перенесення, на цьому етапі заздалегідь проаналізований матеріал мови оригіналу передається за допомогою засобів цільової мови; третій етап – реконструкція, що передбачає обробку перекладеного матеріалу для остаточної адаптації та його подальшого доведення до норм цільової мови. Він звертає особливу увагу на те, що немає усталених принципів відповідності при перекладі, і розбіжності є нормальним явищем при різних видах перекладу. За його словами, їх вибір залежить від: характеру повідомлення, намірів автора, і перекладача як його довіреної особи, тип аудиторії .

Інший відомий своїми напруженнями в сфері теорії перекладу німецький лінгвіст Отто Каде (1927–1980) відрізнявся логічністю і послідовністю перекладознавчих концептів. Серед його численних робіт у сфері перекладознавства найбільш відомими є: опубліковані у 1968 і 1980 роках видання «Випадковість та закономірність у перекладі» і «Мовне посередництво як суспільне явище та предмет наукового дослідження». О. Каде прагнув розробити логічний і закономірний підхід до перекладу, що в результаті наштовхнуло його на комунікативний підхід до його вивчення. Модель такої комунікації включає в себе три функції перекладача: отримувача повідомлення мови оригіналу – ланки перекодування – відправника повідомлення мови перекладу. О. Каде виділив три основні фактори, які є ключовими у процесі перекладу, а саме: мовна система, об'єктивна дійсність та її відображення та учасники комунікації, які послуговуються мовними знаками. Він дійшов висновку, що процес перекладу насамперед визначається лінгвістичними факторами (тобто такими, що витікають з особливостей певної мови), інші фактори, у свою чергу, носять випадковий характер. У вузькому значенні термін «переклад» О. Каде звів до його розуміння як двомовної комунікації, початком якої є сприйняття тексту мови оригіналу, а завершенням – реалізація тексту мовою перекладу. Найважливішим етапом цього процесу є перехід від одного мовного коду до іншого, який відбувається за певних умов і зумовлюється

специфікою функцій перекладу в межах комунікативного акту [Білоус 2013, с. 19-21].

1.2. Проблематика еквівалентності та адекватності перекладу

Однією з центральних проблем сучасного перекладознавства є питання еквівалентності та адекватності перекладу. Саме ці поняття визначають ступінь відповідності тексту перекладу оригіналу та слугують основним критерієм оцінки якості перекладацької діяльності.

Як зазначає японський дослідник Наганума Мікако, формування перекладознавства як окремої наукової дисципліни у другій половині XX ст. значною мірою пов'язане саме з дослідженням перекладацької еквівалентності. Еквівалентність не може розглядатися як абсолютна тотожність текстів. Представники сучасних перекладознавчих концепцій наголошують на тому, що переклад завжди передбачає певні втрати, трансформації та адаптацію змісту [長沼 2013 с. 25-26]. Австралійський перекладознавець і один із найвідоміших сучасних теоретиків перекладу А. Пим висловлює думку, що уявлення про повну еквівалентність часто є лише своєрідною ілюзією, яка, однак, залишається важливим орієнтиром перекладацької діяльності [Рум 2014 с. 19]. Інша японська дослідниця Нохара Кайоко також підкреслює, що через відмінності мовних систем, культурних контекстів, асоціативних зв'язків та способів мовного вираження неможливо забезпечити повне відтворення всіх смислових і прагматичних характеристик оригіналу. У своїй статті вона вказує, що на думку багатьох учених, навіть на рівні окремих слів не існує абсолютних відповідників, які б гарантували стовідсоткову тотожність значення в різних мовах [野原 2019, с. 90]. Деякі лінгвістичні теорії перекладу виходять з припущення про можливість встановлення відношень еквівалентності між текстом оригіналу та текстом перекладу, інші теоретики перекладу стверджують, що поняття еквівалентності є нерелевантним або навіть шкідливим для перекладознавства [Кальниченко 2020, с. 37].

Значний внесок у розвиток теорії еквівалентності зробив американський мовознавець і філолог Р. Якобсон, який розглядав переклад як процес перекодування повідомлення однією мовою засобами іншої мови. На його думку, переклад являє собою передачу двох еквівалентних повідомлень у різних мовних кодах [Jakobson 1959, с. 233-234]. Надалі концепція еквівалентності отримала розвиток у працях багатьох дослідників. Зокрема, Ю. Найда запропонував розмежування між формальною та динамічною еквівалентністю. Формальна еквівалентність орієнтована на максимально точне відтворення форми й змісту оригіналу, тоді як динамічна передбачає досягнення однакового комунікативного ефекту на читача перекладу та читача оригіналу [Nida, Charles 1982, с. 27-28]. При цьому перекладач може адаптувати мовні засоби до особливостей культури та мовної свідомості цільової аудиторії [長沼 2013, с. 27-28].

Еквівалентність є головною ознакою перекладу та однією з центральних категорій перекладознавчої теорії, оскільки саме вона відображає характер співвідношення між текстом оригіналу та текстом перекладу. Водночас проблема встановлення еквівалентності залишається дискусійною, адже перекладач не лише відтворює зміст вихідного тексту, а й інтерпретує його, співвідносячи дві мовні та культурні системи [Рябокін, Стукаленко 2020, с. 96]. Німецький перекладознавець А. Нойберт, наприклад, висунув таке поняття як «комунікативна еквівалентність». Він розглядає перекладацьку еквівалентність як збереження комунікативної цінності тексту [Neubert, Shreve 1992, с. 145-146]. Водночас деякі інші дослідники трактують її як функціональну рівноцінність елементів оригіналу та перекладу. Відмінності між мовними системами часто унеможливають повне відтворення усіх складників значення, тому перекладач змушений застосовувати різноманітні трансформації та стратегії для досягнення необхідного рівня еквівалентності [Гордієнко 2012, с. 3-4].

Мона Бейкер, почесний професор перекладознавства в Центрі перекладу та міжкультурних досліджень Манчестерського університету, поділяє

еквівалентність на декілька рівнів: лексичний, рівень, вищий за лексичний (колокації, ідіоми та сталі вирази), граматичний, текстовий (тематична та інформаційна структура, когезія), а також прагматичний (когерентність, імплікатура). Водночас Бейкер зазначає, що використовує термін «еквівалентність» тому що багато перекладачів вживають цей термін, а не тому, що він має чіткий теоретичний статус. Крім того, вона наголошує, що кінцевою метою перекладача в більшості випадків є досягнення еквівалентності не на рівні окремих слів чи виразів, а на рівні тексту [Baker 1992, с. 5-6, 112]. Спираючись на положення, запропоновані М. Бейкер, японська дослідниця Іхара Норіко робить висновок, що для досягнення цієї мети перекладачеві необхідно трансформувати структурні особливості тексту оригіналу відповідно до принципів дискурсивної організації мови перекладу. Однак у підсумку перекладацька діяльність виходить за межі суто текстового рівня та стикається з прагматичними проблемами, зокрема з тим, як різні висловлювання функціонують у конкретній комунікативній ситуації і як реципієнт інтерпретує їх залежно від контексту. Прагматичний підхід охоплює такі аспекти як тон мовлення, ввічливість, сфера мовного вживання та інші соціальні значення, які закладені у мові. В міжкультурній комунікації є передусім важливими розбіжності у соціокультурних конотаціях, а не семантико-логічні властивості мовних одиниць [伊原 2003, с. 17].

Поняття еквівалентності та адекватності є основними критеріями оцінки якості перекладу, тому важливим є розуміння правильного розмежування цих понять. Еквівалентний переклад передбачає відтворення єдності змісту й форми оригіналу засобами іншої мови, тоді як адекватний переклад орієнтований на досягнення поставленої комунікативної мети за врахуванням потреб адресата. Адекватність характеризує не стільки відповідність перекладу оригіналу, скільки його відповідність умовам комунікації та очікуванням реципієнта. Перекладач повинен передавати не лише семантичне, а й емоційно-оцінне,

експресивне та естетичне інформаційне навантаження оригіналу [Рябокін, Стукаленко 2020, с. 97-98].

Проблема еквівалентності та адекватності набуває особливої складності у художньому перекладі. Художній твір є не лише носієм інформації, а й відображенням національної культури, історичного досвіду, світогляду автора та особливостей художнього стилю. Тобто для досягнення адекватності перекладу перекладачеві необхідно не лише відтворити зміст оригіналу, а й передати авторський задум, забезпечивши подібний ідейно-емоційний вплив на читача. Важливим також є збереження образності, стилістичних особливостей і художньої своєрідності першотвору. Водночас перекладач часто змушений застосовувати прагматичну адаптацію тексту, враховуючи історичні, соціокультурні та психологічні особливості середовища мови перекладу, які можуть впливати на його сприйняття [Гордієнко 2012, с. 2-3].

1.3. Особливості перекладу японської художньої літератури українською мовою

Переклад художньої літератури є одним із найскладніших завдань перекладацької діяльності. Художній стиль активно взаємодіє з усіма іншими функціональними стилями та об'єднує у собі їх елементи, так як у художній літературі можуть зображатися всі можливі сфери людського життя: політична, наукова, правова тощо. Для аналізу тексту художнього стилю є необхідним розуміння таких складових мови як лексичний склад, граматична будова, фонетика та інші. Однією з особливостей власне художнього стилю є його суб'єктивність – твір, написаний конкретним автором, зображує світ таким, яким його бачить письменник: його почуття, емоції, думки. Саме тому експресивність, метафоричність, емоційність та багатоплановість є одними з основних елементів художнього стилю мовлення. При перекладі японської художньої літератури українською мовою можуть виникнути складності через значні відмінності між мовними системами, культурними традиціями,

способами сприйняття дійсності та художнього осмислення світу [Букрієнко, Комісаров 2015, с. 227].

Художній переклад розглядається як важливий засіб міжкультурної комунікації та діалогу культур, тому одне з основних завдань перекладача полягає у відтворенні національної ментальності та концептів бачення світу, закладених в оригінальному творі зі збереженням культурно значущих смислів, переданих автором [Акмалдінова, Стежко 2019, с. 167].

Взаємозв'язок мовної та концептуальної картин світу має важливе значення для художнього перекладу. Концептуальна картина світу охоплює систему знань, уявлень і концептів, сформованих у свідомості людини, тоді як мовна картина світу є способом передачі цих знань засобами конкретної мови [Акмалдінова, Стежко 2019, с. 163]. Перекладач художнього твору повинен не лише знайти мовні відповідники окремим одиницям тексту, але й відтворити концепти, що лежать в основі світобачення автора, що є актуальним для перекладу японської літератури, де значна частина художніх образів пов'язана з традиційною культурою, релігійними уявленнями та історичними реаліями Японії. Культурні алюзії, ремінісценції, символіка природи, сезонні образи, буддійські та синтоїстські мотиви тощо є важливими елементами японської літератури. Відповідно, перекладач повинен володіти не лише мовною компетентністю, а й глибокими знаннями японської культури, багатими фоновими знаннями [Савченко 2023, с. 89].

Деякі дослідники стверджують, що логічні механізми мислення є універсальними для представників різних культур, що створює підґрунтя для міжмовного порозуміння та перекладності текстів. Однак мовна картина світу кожного народу містить значний обсяг національно-культурно маркованих елементів, які не завжди мають прямі відповідники в інших мовах. [Акмалдінова, Стежко 2019, с. 162-163]. Саме тому переклад японської художньої літератури часто потребує застосування різноманітних

перекладацьких трансформацій, спрямованих на збереження художнього ефекту та культурного змісту першотвору.

Одне з найважливіших завдань перекладача художнього тексту є досягнення естетичної мети автора. Для цього у процесі перекладу використовуються елементи різних функціональних стилів мовлення, а також діалектів, жаргонів тощо [Комарницька 2021, с. 279]. На думку О. Савченко, автор якісного художнього перекладу повинен володіти грамотним письмовим мовленням, літературним смаком та розумінням стилю, здатний правильно тлумачити контекст ситуативних мовних фрагментів, враховуючи «культурний код» автора оригіналу [Савченко 2023, с. 91].

В. Коптілов підкреслював, що одиницею художнього перекладу слід вважати не окреме слово чи речення, а художній образ у його нерозривному зв'язку з мовними засобами реалізації. Художній текст являє собою складну систему образів, створених за допомогою різноманітних лексичних і граматичних засобів [Коптілов 2003, с. 13]. До них належать метафори, епітети, порівняння, персоніфікації, фразеологізми, історизми, архаїзми, діалектизми та інші стилістично марковані одиниці [Комарницька 2021, с. 280-281]. Наприклад, метафори (яп. メタファー, 隱喩) дуже активно використовуються у японській художній літературі. Значна частина таких образів ґрунтується на традиційних культурних асоціаціях, зрозумілих носіям японської мови, але не завжди очевидних для українського читача. Тобто основна складність перекладу метафор полягає не у відтворенні їхнього змісту, а у передачі конотативних (емоційних та асоціативних) значень, оскільки різні мови по-різному формують образні системи. Через етнокультурну специфіку метафор дослівний переклад зазвичай неможливий, тому перекладач змушений добирати інші, функціонально відповідні образи в мові перекладу, щоб зберегти його емоційно-асоціативне навантаження та естетичний ефект [Комарницька 2021, с. 321].

Окрім того, багатозначність слова, використання контекстуальних значень, синонімічних засобів і стилістично забарвленої, звуконаслідувальної лексики також є важливою рисою художнього мовлення, що дозволяє автору передавати найтонші відтінки емоцій та естетичну виразність художнього тексту [Букрієнко, Комісаров 2015, с. 227-228, 236]. Японська мова, порівняно з іншими мовами, характеризується великою кількістю звуконаслідувальних та звукоописових слів, які активно функціонують не лише в розмовному мовленні, а й у художній прозі. Ономатопоетична лексика (яп. オノマトペ) часто використовується в японській художній літературі для посилення художньої виразності. Такі одиниці здатні передавати не тільки звуки, а й фізичні відчуття, психологічний стан персонажа, атмосферу подій або динаміку дії [田 守 1998, с. 215]. У перекладі українською мовою відтворення ономатопоетичних одиниць часто викликає труднощі через відсутність прямих відповідників або різницю у стилістичних нормах мов. У таких випадках перекладач може застосовувати описовий переклад, функціональні відповідники, передавати семантичні компоненти не тільки лексично, а й граматично для збереження художньої виразності тексту та передачі конкретного образу та пов'язаних із ним почуттів автора до читача [Букрієнко, Комісаров 2015, с. 234-235].

Художній стиль японської літератури відзначається широким використанням емоційно-експресивної лексики, інверсії, неповних речень, авторських новотворів та інших стилістичних засобів. Синтаксична організація художнього тексту часто відображає внутрішній стан персонажів, потік авторських думок або особливості емоційного сприйняття ситуації. Також під час перекладу важливо зберігати не лише зміст тексту, а й відповідний настрій повідомлення (фонетичну організацію висловлювання) та стилістичну своєрідність. Це вимагає від перекладача високого рівня мовної майстерності, творчого підходу та здатності адаптувати мовні засоби відповідно до норм української літературної мови [Букрієнко, Комісаров 2015, с. 228, 233].

Висновки до розділу 1

У першому розділі були розглянуті основні підходи до визначення поняття «переклад», питання оцінки якості перекладу крізь призму теорій еквівалентності та адекватності, а також теоретичні засади художнього перекладу в сучасному перекладознавстві.

Аналіз наукових праць у галузі лінгвістики дає підстави стверджувати, що переклад є складним комунікативним процесом міжмовного та міжкультурного посередництва, який передбачає не лише передачу змісту тексту оригіналу, а й відтворення його функціональних, стилістичних і прагматичних характеристик. Переклад розглядається дослідниками як складне явище, яке охоплює не лише мовні особливості тексту, а й культурні та когнітивні чинники, що впливають на процес передачі змісту оригіналу засобами іншої мови.

У процесі дослідження було з'ясовано, що проблема еквівалентності та адекватності належить до одних із ключових питань перекладознавства. Еквівалентність характеризує ступінь змістової та функціональної відповідності між текстом оригіналу та текстом перекладу, тоді як адекватність пов'язана з досягненням комунікативної мети перекладу та врахуванням особливостей цільової аудиторії. Встановлено, що досягнення повної еквівалентності є практично неможливим через відмінності мовних систем і культурних контекстів, тому перекладачеві доводиться застосовувати різноманітні перекладацькі стратегії та трансформації.

Основними труднощами перекладу японської художньої літератури українською мовою є відмінності мовних картин світу, національно-культурна специфіка художніх образів, символіки та реалій, а також необхідність відтворення стилістичних особливостей оригіналу. Художній переклад вимагає від перекладача не лише високого рівня мовної компетентності, а й глибокого розуміння культурного контексту твору.

Таким чином, теоретичні положення, розглянуті в цьому розділі, створюють підґрунтя для подальшого дослідження лексичних і граматичних трансформацій як одного з основних засобів досягнення якісного україномовного перекладу японського художнього тексту.

РОЗДІЛ 2. ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЯК ЗАСІБ ДОСЯГНЕННЯ АДЕКВАТНОСТІ ПЕРЕКЛАДУ

2.1. Визначення та теоретичні основи перекладацьких трансформацій

Розуміння теоретичних засад перекладацьких трансформацій дозволяє з'ясувати механізми переходу від тексту оригіналу до тексту перекладу в умовах міжмовних і міжкультурних розбіжностей. У процесі перекладу перекладач не завжди може обмежитися використанням прямих відповідників, адже різні мови відрізняються лексичною системою, граматичною будовою, синтаксичними моделями, нормами сполучуваності слів, стилістичними засобами та культурно зумовленими способами вираження думки. Саме тому для досягнення якісного відтворення змісту оригіналу виникає потреба у певних змінах структури, форми або способу вираження вихідного тексту.

У широкому розумінні перекладацькі трансформації можна визначити як міжмовні перетворення, що полягають у перебудові вихідного тексту або заміні окремих його елементів з метою досягнення адекватності та еквівалентності перекладу. Необхідність застосування перекладацьких трансформацій зумовлюється розбіжностями між мовною системою оригіналу та мовною системою перекладу. Перекладач працює не лише з окремими словами, а з цілою системою значень, граматичних зв'язків, стилістичних відтінків і культурних асоціацій [Журавель, Хайдарі 2015, с. 149]. За визначенням мовознавиці та докторки філологічних наук О. О. Селіванової, перекладацькі трансформації – це прийоми, що полягають у перетворенні елементів оригінального тексту з метою їх адекватного відтворення мовою перекладу. Дослідники поділяють їх на лексичні, граматичні та лексико-граматичні типи за характером перетворень [Селіванова, 2006 с. 454].

У своїй статті українські дослідниці у сфері перекладознавства Н. П. Нагорнюк та Ю. М. Нідзельська зазначають, що теоретичні основи перекладацьких трансформацій пов'язані з трансформаційною теорією

перекладу, яка спирається на ідеї генеративної граматики американського лінгвіста та професора мовознавства Н. Хомського. У межах цієї теорії мова розглядається як система, у якій речення можуть утворюватися шляхом перетворення певних базових структур, універсальних для людської свідомості незалежно від мовної системи. У перекладознавстві ця ідея була переосмислена як можливість перетворення структури вихідного тексту для його адекватного відтворення іншою мовою, враховуючи міжмовні та міжкультурні аспекти. Трансформаційна теорія перекладу акцентує увагу на неминучості змін, яких зазнає вихідний текст під час перекладу з метою адекватного та еквівалентного відтворення змісту, що особливо важливо для художніх творів [Нагорнюк, Нідзельська 2025, с. 190-191].

Подальший розвиток трансформаційного підходу пов'язаний із концепцією динамічної еквівалентності Ю. Найди, згідно з якою переклад розглядається як акт міжмовної та міжкультурної комунікації. На відміну від формальної еквівалентності, що зосереджується на збереженні лексико-граматичної форми оригіналу, основною метою динамічної еквівалентності є досягнення реакції, максимально наближеної до реакції читача оригінального тексту [Nida, Charles 1982, с. 22-24]. Ідеї динамічної еквівалентності, сформульовані Ю. Найдою, отримали широке визнання науковою спільнотою та знайшли застосування в перекладацькій практиці, незалежно від сфери наукових інтересів чи релігійних поглядів дослідників [Kim 2015, с. 61].

Розуміння цього підходу є важливим при перекладі художнього тексту, який виконує не лише інформативну, а й естетичну функцію. Перекладач має передати зміст твору, його емоційне забарвлення, стилістичну своєрідність, систему образів, створити повноцінний текст перекладу, зрозумілий та природний для читача цільової мови. Ефективне використання перекладацьких трансформацій дозволяє не лише зберегти зміст, а й передати стилістичну цілісність та авторську прагматику художнього твору [Козак 2025, с. 311]. Оскільки в художній літературі форма і зміст перебувають у тісному

взаємозв'язку, досягнення адекватності та еквівалентності перекладу значною мірою залежить від доцільного застосування перекладацьких трансформацій, які допомагають подолати лексичні, граматичні та стилістичні труднощі перекладу [Sharipova, Bekturova 2022, с. 245-246].

Основною причиною застосування перекладацьких трансформацій є розбіжності у структурах мов. Наприклад, певна граматична форма однієї мови може не мати прямого відповідника в іншій, тому перекладач змушений змінювати структуру речення, замінювати частини мови, перебудовувати порядок слів або застосовувати інші синтаксичні перетворення. Український вчений-лінгвіст, доктор філологічних наук, Л. Черноватий, наводить приклад граматичних розбіжностей між українською та англійською мовами: хоча обидві мови мають категорії минулого, теперішнього та майбутнього часу, в англійській мові додатково граматично виражаються категорії тривалості та перфектності, тоді як в українській вони часто передаються лексичними засобами. Подібні відмінності спостерігаються й у категорії артикля, яка відсутня в українській мові та компенсується, наприклад, за допомогою порядку слів або займенників. Крім того, необхідність перекладацьких трансформацій пов'язана з розбіжностями у семантиці та сполучуваності лексичних одиниць, а також із труднощами відтворення фразеологізмів та інших культурно маркованих елементів. Такі мовні явища часто потребують пошуку функціонально рівноцінних відповідників замість буквального перекладу [Черноватий 2013, с. 133-136].

На важливість семантичного контексту звертає увагу українська дослідниця у сфері перекладознавства В. В. Рибенюк. Вона зазначає, що слово є частиною лексичної системи мови, а його семантичне навантаження є унікальним для кожної окремої мови. Тому значення слова в мові оригіналу не завжди збігається зі значенням його словникового відповідника в мові перекладу. У таких випадках перекладач повинен урахувати контекст, функцію слова у висловлюванні та його сполучуваність з іншими одиницями. Саме тому

лексико-семантичні трансформації часто виникають тоді, коли буквальний відповідник не передає потрібного змістового або стилістичного відтінку [Рибенок 2012, с. 254]. Інші українські дослідниці – Т. В. Журавель та Н. І. Хайдарі, у своїй статті зазначають, що в процесі перекладу часто неможливо використати значення слів і словосполучень, поданих у словнику, тому перекладачеві доводиться відмовитися від системних еквівалентів і застосовувати перекладацькі трансформації [Журавель, Хайдарі, 2015, с. 148].

Важливо зазначити, що застосування перекладацьких трансформацій не повинне призводити до спотворення змісту, а має бути обґрунтованим і контрольованим. У цьому контексті цікавим є дослідження японських дослідників у галузі лінгвістики А. Фуджіти та К. Інуї, присвячене лексико-синтаксичному перефразуванню. Автори розглядають перефразування як перетворення мовного виразу зі збереженням змісту та зазначають, що проста заміна лексичних чи синтаксичних елементів може спричиняти мовну неприродність або зміну значення [藤田, 乾 2003, с. 2826-2827]. Т. В. Журавель та Н. І. Хайдарі у своїй статті згадують відомих французько-канадських лінгвістів Ж.-П. Віне і Ж. Дарбельне, які звертають увагу на можливе спотворення або втрату змісту тексту в процесі непрямого перекладу – у ситуації, коли здійснення прямого перекладу є неможливим. Дослідники розрізняють прийоми прямого й непрямого перекладу. До прямих прийомів вони відносять дослівний переклад, калькування та запозичення, а до непрямих – транспозицію, модуляцію, еквіваленцію та адаптацію [Журавель, Хайдарі 2015, с. 149].

У сучасному перекладознавстві не існує єдиного загальноприйнятого підходу до класифікації перекладацьких трансформацій. Однак найбільш відомими є такі типи лексичних трансформацій, як конкретизація, додавання, перестановка, вилучення, заміна та генералізація, а також такі граматичні трансформації: опущення, додавання, перестановка, заміна [Нідзельська, Рокоман 2023, с. 615]. Водночас дослідники зазначають, що окремі види трансформацій рідко

застосовуються ізольовано. У процесі перекладу перекладачі часто поєднують кілька трансформацій у межах одного речення або фрагмента тексту, враховуючи контекст, мовні особливості оригіналу та культурні відмінності між мовами [Нагорнюк, Нідзельська 2025, с. 196].

Поняттям і класифікацією перекладацьких трансформацій в українському перекладознавстві займалися такі відомі дослідники як Л. Черноватий, В. Карабан, А. Мамрак та інші. У своїй роботі ми зосередилися на класифікації лексичних і граматичних трансформацій, запропонованій українським ученим-перекладознавцем і доктором філологічних наук В. Карабаном.

2.2. Лексичні трансформації та їх типи

Лексичні трансформації дають змогу перекладачеві адекватно відтворити зміст твору або інформації відповідно до норм і вимог української мови. Крім того, їх використання сприяє точнішій передачі колориту зображуваних подій та глибшому розкриттю образів персонажів [Богайчук 2021, с. 145]. Особливо важливими такі перетворення є в художньому перекладі, де необхідно зберегти не лише фактичний зміст, а й образність, емоційність, належний рівень еквівалентності та природність звучання тексту українською мовою [Пріщенко 2020, с. 9]. Тобто лексичні трансформації застосовують у тих випадках, коли дослівне відтворення лексичної одиниці оригіналу неможливе або небажане через розбіжності між мовними системами, контекстуальні особливості, стилістичні норми мови перекладу чи культурну специфіку тексту [П'єцух, Гладченко 2025, с. 271].

В. Карабан виділяє такі типи лексичних трансформацій: конкретизація значення слова, генералізація значення слова, додавання слова, вилучення слова, заміна слова однієї частини мови на слово іншої частини мови (трансформація транспозиції), перестановка слова.

Даючи визначення поняттю «конкретизація» дослідник пояснює, що під час перекладу лексична одиниця не розглядається ізольовано від речення або

тексту. Її значення визначається контекстом, функцією в реченні та роллю в загальній структурі тексту. Саме врахування цих чинників дає змогу забезпечити точність і адекватність перекладу. Чим повніше перекладач аналізує семантичні та функціональні особливості слова, тим більш вдалим і природним буде переклад. Важливе значення для правильного відтворення лексичних одиниць мають також норми та традиції їх уживання в певній мовній сфері. Наявність словникового відповідника є лише одним із етапів перекладацької роботи і не завжди гарантує адекватну передачу змісту. Тому перекладачеві необхідно не лише користуватися словниками, а й уміти добирати контекстуальні відповідники, які найбільш точно передають значення слова в конкретній ситуації та не завжди зафіксовані в лексикографічних джерелах. Конкретизація являє собою лексичну трансформацію, за якої слово або термін із ширшим значенням у тексті оригіналу передається в перекладі словом із вузким і точнішим значенням.

Генералізація, у свою чергу, є лексичною трансформацією протилежною до конкретизації та полягає в заміні слова або терміна з вузким значенням у тексті оригіналу словом із ширшим значенням у мові перекладу. Цей прийом застосовується тоді, коли використання більш загального поняття дозволяє природніше передати зміст висловлювання засобами мови перекладу без втрати основної інформації. Такий прийом допомагає уникнути надмірної деталізації. У результаті перекладач переходить від конкретнішого поняття до більш узагальненого, зберігаючи при цьому змістову цілісність тексту.

Додавання використовується для точнішого відтворення змісту оригіналу та забезпечення природності тексту перекладу. Водночас застосування цього прийому не означає довільного внесення нової інформації перекладачем. Переклад повинен зберігати зміст оригінального тексту, тому будь-які смислові пояснення або коментарі, що виходять за межі авторського задуму, мають подаватися окремо від основного тексту перекладу. Необхідність додавання пов'язана з тим, що зміст тексту складається не лише з явно вираженої

інформації, а й з імпліцитних смислів, які не завжди безпосередньо відображені в мовній формі. У процесі перекладу окремі приховані компоненти значення можуть потребувати експлікації для того, щоб читач мови перекладу правильно зрозумів повідомлення. Таким чином, додавання полягає не у зміні змісту твору, а в більш явному вираженні тієї інформації, яка вже міститься в оригіналі.

Вилучення, як і додавання, не передбачає довільної зміни змісту оригіналу. Перекладач не має права усувати інформацію, яка є важливою для розуміння тексту. Вилученню можуть підлягати лише ті мовні елементи, які дублюють уже висловлену думку, є надлишковими з погляду норм мови перекладу або можуть спричиняти неприродність висловлювання. Застосування цього прийому зумовлене відмінностями між мовами у способах вираження змісту. Те, що в мові оригіналу потребує окремого словесного вираження, у мові перекладу може бути зрозумілим із контексту. У таких випадках буквальне відтворення всіх компонентів висловлювання може призвести до появи, наприклад, тавтології.

Потреба у заміні слова однієї частини мови на слово іншої частини мови (трансформація транспозиції) виникає через відмінності в граматичній будові мов, особливості словотворення та мовленнєвих норм. Сутність цієї трансформації полягає в тому, що слово певної частини мови в тексті оригіналу передається в перекладі словом іншої частини мови без зміни загального змісту висловлювання. Наприклад, іменник може бути замінений прикметником або дієсловом, прикметник – прислівником чи іменником, а дієслово – іншою граматичною категорією залежно від вимог контексту та норм цільової мови. Буквальне збереження частиномовної характеристики слова не завжди відповідає мовним традиціям української мови, тому зміна граматичної форми часто стає необхідною умовою досягнення адекватності перекладу.

Перестановка або пермутація – це перекладацька трансформація, яка полягає у зміні порядку розташування лексичних елементів у тексті перекладу порівняно з оригіналом. Найчастіше використовується під час перекладу

словосполучень і фраз для забезпечення природності та граматичної правильності висловлювання. Цей тип трансформації трапляється досить рідко [Карабан 2018, с. 326-344].

2.3. Граматичні трансформації та їх типи

Головною метою перекладу художнього тексту є збереження його індивідуальної авторської своєрідності, яка реалізується не тільки через лексичні засоби та семантично важливі граматичні категорії мови оригіналу, а й через правильне відтворення граматичних значень у перекладі, яке визначається їхньою функціональною та комунікативною роллю в тексті [Шишко, Луканська 2019, с. 125].

Узагальнюючи основні наукові підходи до визначення поняття граматичних трансформацій є підстави розглядати їх як перекладацькі прийоми, що передбачають зміну граматичної структури мовних одиниць оригіналу при збереженні їхнього змісту. Такі трансформації застосовуються з метою подолання міжмовних граматичних розбіжностей, уникнення буквалізму та адаптації тексту до норм мови перекладу. Завдяки цьому забезпечується адекватне відтворення змісту й комунікативної функції оригінального тексту. Однак необхідно наголосити, що у науковій літературі це поняття отримує різні інтерпретації залежно від підходу конкретного дослідника [Лобода 2019, с. 72].

Наприклад, українська перекладознавиця Білозерська, розглядаючи граматичні трансформації, зазначає, що дослівним перекладом окремих фраз не завжди можна передати їх правильний зміст і виділяє такі типи граматичних трансформацій: членування речення, об'єднання речень, заміну однієї частини мови на іншу частину мови та перестановку [Білозерська, Возненко, Радецька 2019, с. 72].

Інша відома українська дослідниця – А. В. Мамрак – у своїй книзі «Вступ до теорії перекладу» не виділяє окремо поняття «граматичні трансформації». Вона, натомість, пропонує більш узагальнену систему, засновану на характері змін,

що відбуваються під час перекладу. Дослідниця виокремлює перестановку, заміну, додавання та опущення як універсальні перекладацькі операції, що можуть застосовуватися на різних мовних рівнях [Мамрак 2009, с. 107-112].

Оскільки предметом цього дослідження є граматичні трансформації, доцільно зосередити увагу на класифікації, запропонованій В. І. Карабаном. Дослідник не лише чітко визначає сутність цього поняття, а й пропонує детальну класифікацію граматичних трансформацій, засновану на специфіці перекладацьких завдань та особливостях їх практичного застосування. Необхідність застосування граматичних трансформацій В. Карабан пояснює низкою чинників, серед яких:

1. Відмінності у способах вираження інформації в різних мовах, коли однаковий зміст передається різними мовними засобами.
2. Наявність або відсутність певних граматичних категорій, форм і конструкцій у мовах оригіналу та перекладу.
3. Розбіжності в обов'язковості вираження граматичних значень, коли певна інформація в одній мові передається граматично, а в іншій може залишатися невираженою.
4. Відмінності в синтаксичній організації висловлювання та структурі речення, що потребують перебудови граматичних конструкцій під час перекладу.
5. Особливості сполучуваності та функціонування мовних одиниць, зумовлені нормами та традиціями кожної мови.

В. Карабан визначає граматичні трансформації як зміни граматичних характеристик речення, словосполучення або слова, що здійснюються в процесі перекладу з метою адаптації тексту до норм мови перекладу та забезпечення адекватної передачі змісту оригіналу та виокремлює п'ять основних типів граматичних трансформацій: перестановку, заміну, додавання, вилучення та

комплексну трансформацію. Оскільки граматичні та лексичні зміни часто відбуваються одночасно, значна частина перекладацьких перетворень має лексико-граматичний характер.

Застосовуючи трансформацію перестановки, перекладач змінює порядок слів у словосполученні або в реченні.

Додавання передбачає введення до тексту перекладу додаткових слів, слівформ або членів речення. Може використовуватися при перекладі іменників, прикметників, прислівників, субстантивованих іменників, словосполучень та інших частин мови.

Часто перекладацький прийом додавання поєднується з іншою трансформацією – заміною. Унаслідок відбуваються зміни граматичних ознак слівформ, частин мови, членів речення та речень. Крім того, слово може замінюватися словосполученням, словосполучення реченням, а кілька речень поєднуватися в одне складне або навпаки.

Трансформація вилучення – опущення окремих мовних елементів у тексті перекладу.

Комплексна граматична трансформація являє собою поєднання двох або більше граматичних трансформацій, які застосовуються одночасно в процесі перекладу [Карабан 2018, с. 19-22].

Висновки до розділу 2

У другому розділі було розглянуто теоретичні засади перекладацьких трансформацій. Їх застосування у процесі перекладу є одним з основних засобів досягнення адекватності та еквівалентності цільового тексту. На основі аналізу наукових праць є підстави стверджувати, що перекладацькі трансформації є невід'ємною складовою перекладацького процесу, оскільки їх доцільне застосування дає змогу подолати лексичні, граматичні, стилістичні та культурні розбіжності між мовою оригіналу та мовою перекладу. Також забезпечує не лише точну передачу змісту, а й відтворення функціональних, прагматичних та естетичних характеристик тексту, що є важливим під час перекладу художніх творів, де необхідно зберегти стилістичну своєрідність оригіналу, образність та емоційний вплив на читача.

Дослідження засвідчило, що необхідність використання перекладацьких трансформацій зумовлена відмінностями у мовних системах, особливостями семантики та сполучуваності лексичних одиниць, а також специфікою граматичної організації різних мов.

У межах дослідження було розглянуто основні типи лексичних трансформацій за класифікацією В. Карабана, зокрема конкретизацію, генералізацію, додавання, вилучення, транспозицію та перестановку. З'ясовано, що їх застосування сприяє більш точному та природному відтворенню змісту оригіналу засобами української мови. Також було проаналізовано граматичні трансформації, серед яких перестановка, заміна, додавання, вилучення та комплексні трансформації. У праці В. Карабана зазначається, що їх коректне застосування дозволяє адаптувати граматичну структуру тексту до норм цільової мови без втрати його змістової та комунікативної цінності.

Розглянуті теоретичні положення є основою для практичного аналізу лексичних і граматичних трансформацій в україномовному перекладі новели Ю. Ямамото «За словами флориста...».

РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ЛЕКСИЧНИХ І ГРАМАТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В УКРАЇНОМОВНОМУ ПЕРЕКЛАДІ НОВЕЛИ Ю.Я. «ЗА СЛОВАМИ ФЛОРИСТА...»

3.1. Особливості стилю новели Ю. Я. «За словами флориста...»

Новела Юкіхіса Ямамото «За словами флориста...» (яп. 『花屋さんが言うことには』), опублікована у 2022 році, є зразком сучасної японської популярної прози. У творі поєднуються риси соціальної та психологічної прози: увага читача зосереджується на взаємодії людини з її соціальним оточенням, а також на зображенні розкриття внутрішнього світу персонажів, їхніх переживань, думок, внутрішніх суперечностей тощо.

Однією з основних рис твору є простота й природність мовлення персонажів. Значну частину твору присвячено діалогам, які відтворюють живу розмовну японську мову з властивими їй скороченнями, вигуками, розмовними частками, емоційно забарвленими висловлюваннями тощо. Наприклад, у репліці персонажа: 「俺がいないのがフツーだからなあ。たまに帰ると五歳の子が、おかえりなさいじゃなくて、いらっしゃいませって言うんだぜ、はは。ウケるでしょ」 [山本 2022, с. 7] (переклад наш: «Вона звикла, що мене постійно немає. Коли ж я іноді повертаюся, наш п'ятирічний каже не «з поверненням», а «ласкаво просимо». Ха-ха. Кумедно, правда?») спостерігається використання неформальних чоловічих мовних форм 俺, ~だぜ, розмовної лексики フツー, ウケる (записаних катаканною для посилення емоційності), подовженої частки なあ для передачі роздумів та текстового відтворення сміху はは, створюючи ефект живого спілкування. У тексті також активно використовується просторічна лексика, характерна передусім для молодого покоління, наприклад: キモッ (укр. «гидота», «фу») та 全然ウケない (укр. «зовсім не смішно») [山本 2022, с. 8-13]. Автор загалом уникає складних синтаксичних конструкцій, надаючи перевагу лаконічним реплікам, що забезпечує динамічний розвиток сюжету.

Іншою особливістю стилю твору є детальне зображення повсякденного життя персонажів, побутових реалій. Наприклад: 「プラスチックのコップに烏龍茶を注いでいると」 [山本 2022, с. 8] (переклад наш: *«Поки дівчина біля бару з напоями наливала собі чай улун у пластиковий стаканчик...»*).

Особливу увагу приділено розкриттю внутрішнього емоційного та психологічного стану персонажів. Оповідь ведеться від третьої особи, однак автор регулярно використовує внутрішній монолог головної героїні Кіміна Кікуко для передаючи її думок, сумнівів, страхів та переживань. Наприклад: 「私を知ってる？そんなはずがない」 [山本 2022, с. 9] (переклад наш: *«Вона мене знає?, – подумала дівчина. – Та ні, цього не може бути»*). Завдяки відтворенню внутрішніх роздумів героїні автор поступово і глибоко розкриває її психологічний стан, що дозволяє читачу ніби переживати події разом з персонажем.

У тексті також порушуються такі актуальні проблеми для сучасного японського суспільства як понаднормова праця, порушення трудових прав, існування «чорних компаній» (яп. ブラック企業), психологічне виснаження. Наприклад, у своїй репліці 「定時にはぜったい帰れない、なのにどれだけ残業しても手当がでない」 [山本 2022, с. 10] (переклад наш: *«Я ніколи не повертаюся додому вчасно, а скільки б не працювала понаднормово, мені за це не доплачують»*) героїня наголошує на несправедливих умовах праці.

Водночас автор використовує елементи гумору та іронії, що пом'якшує загальний тон оповіді та робить її більш легкою для сприйняття читачем. Наприклад, коли одна з героїнь твору говорить про «чорну компанію», в якій працювала Кікуко, вона іронічно зазначає: 「この子に会社の話を聞いたときは、いくらなんでも、そこまでブラックじゃないでしょとは思ってたんだけどさ。ブラックもブラック、まっくろくろすけでビックリだよ」 [山本 2022, с. 13] (переклад наш: *«Коли я слухала розповідь про цю компанію, то думала: ну не може ж усе бути настільки «чорним». А виявилося – чорніше не буває, суцільна пітьма»*).

Особливе місце в новелі посідає тема флористики. Кожен розділ отримав назву певної квітки. Також автор приділяє увагу детальним описам квітів: їх назвам, зовнішньому вигляду та символічному значенню. Образи квітів відіграють важливу композиційну функцію, поєднуючи окремі сюжетні лінії, розкриваючи внутрішній світ персонажів та сприяючи розвитку сюжету. Наприклад, перший розділ названо на честь квітки 泰山木 (укр. «магнолія великоцвіта»). Подарована Кікуко у кінці першого розділу, вона символізує новий етап у її житті та стає своєрідним знаком майбутніх змін. Оскільки персонажі новели часто пояснюють походження назв квітів, їх символіку та особливості вирощування, можна стверджувати, що цей художній текст поєднує не тільки розважальну, а й пізнавальну функції. Це додає твору додаткового культурного контексту і вимагає його адекватного відтворення у тексті перекладу.

Сукупність зазначених рис формує індивідуальний авторський стиль твору та зумовлює низку перекладацьких труднощів, пов'язаних із передачею розмовного мовлення, культурних реалій, емоційної експресивності та символіки.

Подальший аналіз функціональних особливостей лексичних і граматичних трансформацій здійснено на матеріалі фрагмента новели Ю. Ямамото «За словами флориста...», оригінальний текст і україномовний переклад наведено в Додатку А.

3.2. Аналіз функціональних особливостей лексичних трансформацій в україномовному перекладі новели

На основі класифікації лексичних трансформацій, запропонованої В. Карабаном, було проведено аналіз україномовного перекладу новели Ю. Ямамото «За словами флориста...». У процесі дослідження виявлено низку випадків застосування різних типів лексичних трансформацій, використання яких зумовлене необхідністю досягнення семантичної, стилістичної та

прагматичної відповідності між текстом оригіналу та перекладом. Особливості функціонування кожного з виявлених типів лексичних трансформацій розглянуто в наведених нижче підрозділах.

3.2.1. Конкретизація

1. とは言ってもロマンチックな話ではない。四十代なかばの冴えないオジサンなのだ [山本 2022, с. 6].

Проте це аж ніяк не романтична історія – це був непримітний чолов'яга років сорока п'яти.

Лексема 四十代 позначає особу віком від сорока до сорока дев'яти років. У перекладі її передано словосполученням «років сорока п'яти», що є прикладом конкретизації, оскільки широке значення оригіналу замінюється більш вузьким. При цьому переклад зберігає відтінок приблизності, характерний для вихідного тексту.

Також, прикметник 冴えない має досить широке значення: «нудний», «нецікавий», «тьмянний», «непривабливий». Обрано конкретніший варіант «непримітний», який точніше характеризує зовнішність і загальне враження від персонажа в даному контексті.

2. 三十代前半と思しき女性で、郊外のファミレスにはあまりそぐわないドレスアップした格好だった [山本 2022, с. 8].

Жінка, на вигляд трохи за тридцять, була вбрана надто вишукано для приміського сімейного ресторану.

Схоже до попереднього прикладу, вираз 三十代前半 позначає віковий діапазон приблизно 30-34 роки. У перекладі його передано висловом «трохи за тридцять», що звужує значення та робить його більш звичним для українського читача.

2. スタッフに案内されて歩きだしたが、いまいち足取りが心許ない [山本 2022, с. 9].

Офіціантка провела її до столика, і жінка рушила слідом, але її хода здавалася трохи невпевною.

Лексему スタッフ (укр. «працівник», «персонал») передано словом «офіціантка», яке уточнює роль персонажа в конкретній ситуації.

4. 「そんなの困ります」 [山本 2022, с. 12].

— *Це жахливо...*

Слово 困ります має досить широке значення в японській мові, український переклад покликаний забезпечити конкретизацію емоційної реакції персонажа, передати сильне переживання.

3.2.2. Генералізація

1. ファミレスまでの数分間、自転車を漕いだので、汗がにじんだくらいだ [山本 2022, с. 6].

Доїхавши велосипедом до ресторану за кілька хвилин, вона відчула, трохи спітніла.

У цьому прикладі значення слова ファミレス передано словом з ширшим значенням в українській мові «ресторан». Уникаємо надмірної деталізації, адже в тексті вже було згадано, що дівчина прямувала саме до сімейного ресторану.

2. なによりも目を引いたのは頭に載せた花だ [山本 2022, с. 8].

Першим, що впадало в око, була прикраса на її голові.

Лексему 花 (укр. «квітка») передано словом «прикраса», яке має ширше значення для уникнення небажаних повторів, оскільки в наступному реченні слово «квітка» вживається повторно.

3. 学生時代は美大近くのコーヒーショップでアルバイトをしていたし、やめた会社は都心だったので、六年間住んだこの町に友達どころか知り合いもない [山本 2022, с. 9].

Навчаючись, вона підробляла в кав'ярні біля університету, а компанія, з якої вона звільнилася, розташовувалася в самому центрі міста.

У перекладі японську лексему コーヒーショップ передано словом «кав'ярня». Оскільки український відповідник має ширше значення та не конкретизує тип закладу такою мірою, як оригінал, у цьому випадку спостерігається трансформація генералізації.

4. 烏龍茶を持って席に戻る途中、紀久子はさりげなく女性を横目で窺った [山本 2022, с. 9].

Повертаючись до свого місця з напоєм у руках, Кікуко нишком кинула на неї погляд.

Лексему 烏龍茶 (укр. «чай улун») передано ширшим за значенням словом «напій», задля уникнення повтору вже відомої читачу інформації.

3.2.3. Додавання

1. 君名紀久子のスマホに電話があったのは、三十分ほど前だ [山本 2022, с. 6].

Приблизно тридцять хвилин тому на смартфон Кіміна Кікуко надійшов дзвінок із запрошенням зустрітися й поговорити.

У процесі перекладу додано інформацію «із запрошенням зустрітися й поговорити», яка експлікується перекладачем раніше, ніж ця інформація з'являється в тексті оригіналу, що забезпечує логічну зв'язність викладу.

2. いいはずがない [山本 2022, с. 6].

Звісно, що про таке не могло бути й мови.

Граматична конструкція *はずがない* виражає категоричне заперечення. Для уникнення буквалізму та підсилення емоційного впливу на читача у тексті додано додаткові лексеми.

3. 最寄り駅にいると言うのだ [山本 2022, с. 6].

Чоловік повідомив, що вже знаходиться біля найближчої станції до місця, де жила дівчина.

В оригіналі використано конструкцію 最寄り駅にいると言うのだ, яка буквально означає «сказав, що знаходиться біля найближчої станції». У перекладі було додано словосполучення «чоловік повідомив», яка відсутня в оригіналі. Таке додавання дозволяє зробити висловлювання більш природним для української мови та чіткіше передати комунікативну ситуацію телефонної розмови. Крім того, словосполучення 最寄り駅 було перекладено як «найближча станція до місця, де жила дівчина». У цьому випадку додано уточнення «до місця, де жила дівчина», яке експлікує інформацію, імпліцитно закладену в японському прикметнику 最寄り (укр. «найближчий до певного місця»). У наслідку таких змін переклад стає зрозумілішим для україномовного читача без зміни змісту оригіналу.

4. 六月アタマで、夜でも長袖シャツにパーカを重ねれば、じゅうぶん凌げた [山本 2022, с. 6].

На дворі був початок червня, тому навіть уночі сорочки з довгим рукавом та накинутого зверху худі було цілком достатньо, щоб не змерзнути.

Додано словосполучення «на дворі» для збереження художності викладу. Також фрагмент «щоб не змерзнути» робить думку завершеною та більш зрозумілою.

5. どんな話なのかわかっていた [山本 2022, с. 8].

Вона й так знала, про що буде мова.

В оригіналі відсутня конструкція «й так». Її додано для підсилення віддтінку очевидності ситуації та передачі внутрішнього ставлення героїні.

6. もちろん紀久子はきっぱり断るつもりである。それにしてもしぶとい [山本 2022, с. 8].

Кікуко була сповнена рішучості відмовити, проте чоловік був напрочуд настирливим.

Додано лексему «напрочуд» для підсилення експресивності висловлювання.

7. 少なくともいままで支払ったぶんのお金を返してもらわねば割があわないと」 [山本 2022, с. 12].

Мовляв, треба хоча б повернути ті гроші, які тобі вже заплатили, бо інакше їм це не вигідно.

Слово «мовляв» передає непряму передачу чужих слів, яка впливає з ширшого контексту для логічного продовження попереднього речення.

3.2.4. Вилучення

1. 彼も自転車に乗る紀久子に気づき、「よっ」という感じで手をあげた [山本 2022, с. 6].

Він також помітив Кікуко на велосипеді й підняв руку на знак неформального привітання.

Японський вигук よっ є неформальною формою привітання та використовується для невимушеного звернення до знайомої людини. У перекладі лексичну одиницю не відтворено безпосередньо, натомість її прагматичне значення передано за допомогою словосполучення «на знак неформального привітання».

2. そりゃ忙しいさ [山本 2022, с. 7].

— *Ще й як!*

Лексему 忙しい (укр. «зайнятий») опущено, оскільки її значення є зрозумілим із попередньої репліки співрозмовника. Збережено комунікативну функцію висловлювання.

3. それはきみ、ワガママっていうものだ [山本 2022, с. 11].

Це, знаєш, називається егоїзм.

Звертання きみ (укр. «ти») вилучено, оскільки його комунікативна функція компенсується вставним словом «знаєш».

4. ごくりと補佐がツバをのむ音が聞こえた [山本 2022, с. 14].

Було чути, як заступник ковтнув слину.

В оригіналі присутній іменник 音 (укр. «звук»). У перекладі це слово вилучається як надлишкове для адекватного українського перекладу.

5. 女性がはったと睨むも、補佐はごくりと唾を呑みこみ、何も言えずにいた [山本 2022, с. 14].

Жінка тильно глянула на нього. Заступник проковтнув слину й не зміг вимовити ані слова.

Лексема はったと, що позначає раптовість дії, була опущена в процесі перекладу через прагнення уникнути перенавантаження тексту.

3.2.5. Транспозиція

1. 十時半までには必ずいきますので、と念を押し、慌てて外出着に着替え、さすがにスッピンはどうかと思い、軽く化粧もした [山本 2022, с. 6].

Запевнивши чоловіка, що буде в домовленому місці до половини на одинадцятую, вона поспіхом переодяглася у вуличний одяг і, подумавши, що йти зовсім ненафарбованою буде недоречно, зробила легкий макіяж.

У наведеному прикладі японська лексема スッピン (укр. «обличчя без макіяжу») є іменником. У перекладі її значення передано прикметниковою формою «ненафарбованою». Ознака особи в подібному контексті природніше виражається прикметником, ніж іменниковою конструкцією.

2. すると私物のスマホにメールが山のように届き、電話もひっきりなしにかかってきた [山本 2022, с. 8].

Після цього на її особистий телефон посипалися гори повідомлень і безперервні дзвінки.

Прислівник ひっきりなしに (укр. «безперервно») передано прикметником «безперервні». Така заміна дає змогу узгодити означення з іменником «дзвінки» та побудувати природну для української мови конструкцію.

3. 美大卒をネタに、からかわれたり嫌みを言われたりはしょっちゅうあった [山本 2022, с. 11].

Маючи художню освіту, вона постійно стикалася з насмішками та колючими зауваженнями.

Дієслівну конструкцію からかわれたり (укр. «її дражнили», «з неї насміхалися») передано іменником «насмішки», щоб органічно включити його до конструкції «стикалася з насмішками».

4. 「どうしてでしょうねえ」女性はにやにや笑う [山本 2022, с. 14].

— А хто його знає, — з єхидною усмішкою відповіла жінка.

Дієслівну конструкцію にやにや笑う (укр. «єхидно усміхатися») замінено прислівниковим зворотом «з єхидною усмішкою» для адекватного відтворення авторської ремарки в художньому тексті.

3.2.6. Перестановка

1. 勤め先の上司で、第二営業部営業課第三チームリーダー補佐だ [山本 2022, с. 6].

Чоловік був її начальником з роботи – заступник керівника третьої команди відділу продажів другого торговельного департаменту.

Змінюється порядок слів у фрагменті 第二営業部営業課第三チームリーダー補佐だ, щоб відповідати особливостям побудови офіційних найменувань посад згідно правил української мови.

3.3. Аналіз функціональних особливостей граматичних трансформацій в україномовному перекладі новели

Окрім лексичних перетворень, важливу роль у процесі перекладу новели відіграють граматичні трансформації, застосування яких зумовлене відмінностями у граматичній будові японської та української мов. Аналіз перекладу засвідчив використання різних типів граматичних трансформацій, що сприяють збереженню змісту оригіналу та забезпечують природність викладу українською мовою. Приклади їх застосування розглянуто в наступних підрозділах.

3.3.1. Перестановка

У японській мові фіксований порядок слів (структура SOV), тому трансформація перестановки застосовується дуже часто. В українській мові порядок слів більш вільний, а зміни часто пояснюються правильним розташуванням логічного наголосу в реченні.

1. やむなく紀久子は駅近くのファミレスを指定した [山本 2022, с. 6].

Тому, не маючи іншого вибору, Кікуко назвала сімейний ресторан, що знаходиться неподалік від станції.

Для української мови структура SVO (підмет + присудок + додаток) є природною, а також довгі, розгорнуті означення зазвичай стоять після означуваного слова, а не перед ним.

2. 会社でもおなじように挨拶をする [山本 2022, с. 6].

Так само він вітається і в офісі.

У перекладі спочатку подано обставину способу дії おなじように (укр. «так само»), а потім обставину місця 会社でも (укр. «в офісі»). Таким чином уникаємо буквалізму, одночасно забезпечуючи адекватність викладу змісту.

3. 遠目から見ても、女性の顔がうっすらと赤いのがわかった [山本 2022, с. 9].

Навіть здалеку було видно, що обличчя жінки було злегка почервонілим.

Присудок перенесено на початок речення, опис жінки передано через підрядне з'язувальне речення. Таким чином речення відповідає синтаксичним нормам української мови та звучить природно.

4. 「これだから若い子は困る」 補佐は鯖煮定食を食べながら、肩をすくめた [山本 2022, с. 11].

— Оце ж і проблема з молоддю, — знизав заступник плечима, продовжуючи їсти сет зі скумбрією.

У японському реченні супровідна дія 食べながら розташована перед основною 肩をすくめた. Згідно правил української мови якщо супровідна дія виконується одночасно з основною дієприслівник може стояти як перед так і після дієслова. Однак для більш природного логічного наголосу в українському перекладі їх порядок змінено.

3.3.2. Заміна

1. 土曜の夜中、ファミレスに呼びだされた [山本 2022, с. 6].

Пізно ввечері в суботу мене запросили до сімейного ресторану.

Пасивну конструкцію 呼びだされた замінено неозначено-особовою активною конструкцією «запросили». Така заміна дозволяє уникнути неприродного для українського мовлення буквального перекладу «була викликана».

2. とは言ってもロマンチックな話ではない。四十代なかばの冴えないオジサンなのだ [山本 2022, с. 6].

Проте це аж ніяк не романтична історія – це був непримітний чолов'яга років сорока п'яти.

Граматична заміна синтаксичної структури: два окремі речення оригіналу об'єднуються в одну конструкцію через тире для досягнення плавності викладу змісту.

3. 気が重い [山本 2022, с. 6].

На душі було неспокійно.

Японський вислів 気が重い перекладається як «важко на серці» та є стійким виразом. У перекладі цю конструкцію передано реченням «На душі було неспокійно» (односкладним безособовим реченням). Таким чином, словосполучення оригіналу замінено предикативною конструкцією української мови, яка вдало передає емоційний стан персонажа.

4. 俺、夕飯がまだだったんで、お腹減っちゃってさ [山本 2022, с. 7].

А я ще не вечеряв, тож уже зовсім зголоднів.

Японську синтиксичну конструкцію お腹減っちゃって, яка складається з іменника お腹 (укр. «живіт») та дієслова 減る (укр. «зменшуватися») передано одним дієсловом «зголоднів».

5. 自分の携帯電話でかけているんだと、電話のむこうでうれしそうに言われ、紀久子 はうんざりした [山本 2022, с. 8].

По той бік лінії він, у піднесеному настрої, повідомив, що телефонує зі свого особистого номеру. Кікуко це смертельно набридло.

У цьому випадку складна синтаксична конструкція оригіналу поділена на два окремі речення українською мовою: «По той бік лінії він, у піднесеному настрої, повідомив, що телефонує зі свого особистого номеру» та «Кікуко це смертельно набридло». Завдяки цьому посилюється експресивність висловлювання та краще передається психологічний стан персонажа.

3.3.3. Додавання

1. 私を知ってる？ そんなはずがない [山本 2022, с. 6].

«Вона мене знає?, — подумала дівчина. — Та ні, цього не може бути».

Граматична трансформація додавання дозволяє правильно оформити внутрішній монолог в україномовному тексті.

2. 「休日出勤ですか」 [山本 2022, с. 7].

— Ви сьогодні працювали у свій вихідний?

У перекладі додано підмет «ви», обставину часу «сьогодні», дієслово «працювали», займенник «свій». Ці елементи відсутні в оригіналі, однак їх додавання необхідне для кращого розуміння контексту ситуації та побудови граматично повного українського речення.

3.3.4. Вилучення

1. すべて会社からだった[山本 2022, с. 8].

Усе – з компанії.

Дієслово-зв'язку на позначення минулого часу *だった* не відтворено в перекладі – її значення передано за допомогою тире. Оскільки минулий час зрозумілий із контексту, таке вилучення не призводить до втрати змісту.

2. 方針なんだ [山本 2022, с. 11].

Політика компанії.

Пояснювальну зв'язку *なんだ* вилучено в перекладі. Її значення не потребує окремого вираження українською мовою та легко відновлюється з контексту.

3.3.5. Комплексні трансформації

1. 会って話がしたいと言われ、断ろうとした。でもできなかった [山本 2022, с. 6].

Вона збиралася відмовити, але не змогла.

Застосовані граматичні трансформації вилучення і заміни. Фрагмент *会って話がしたいと言われ* опущено, оскільки його зміст передано в попередньому реченні. Два речення об'єднанні в одне, що за класифікацією В. Карабана є граматичною трансформацією заміни. Таким чином збережено природність звучання тексту та його прагматичний вплив на читача перекладу.

2. ファミレスの前まで辿り着くと、呼びだしたオジサンが窓際に座っているのが見えた [山本 2022, с. 6].

Діставшись до входу, дівчина побачила, що чоловік, який її покликав, сидів біля вікна.

Трансформація перестановки: присудок 見えた виноситься наперед і стає головним дієсловом другої частини речення. Для української мови порядок «дієслово + обставина» звучить більш природно тому обставини місця поміняно місцями 窓際に座っている і перекладено як «сидів біля вікна».

Трансформація додавання: у перекладі додано підмет «дівчина», який опущений в оригіналі. У японській мові підмет часто опускається, якщо його можна встановити з контексту, натомість в україномовному перекладі є доцільним конкретизувати суб'єкта дії для більш природного викладу тексту.

3. 「忙しいみたいです」 [山本 2022, с. 7].

— *Схоже, зараз у вас багато роботи.*

Прикметник 忙しい замінено іменниковою конструкцією «багато роботи», додано лексеми «зараз» і «у вас». Унаслідок застосування граматичних трансформацій (заміни і додавання) не порушено семантичну структуру висловлювання, а речення адаптовано до норм української мови.

4. すみませんと危うく詫びそうになった [山本 2022, с. 7].

Дівчина ледь не зірвалася з вибаченнями.

Застосовані трансформації заміни та додавання. Дієслівну конструкцію 詫びそうになった передано дієслівно-іменниковою конструкцією «зірвалася з вибаченнями», для посилення емоційності, а для конкретизації суб'єкта дії додано підмет «дівчина».

Висновки до 3 розділу

У процесі виконання практичного аналізу передусім було визначено основні риси індивідуального авторського стилю Юкіхиси Ямамото, серед яких простота й природність мовлення персонажів, активне використання діалогів у тексті, емоційно забарвлених висловлювань, внутрішнього монологу. У тексті також присутні елементи гумору та іронії. Провідним мотивом твору є символіка квітів. З'ясовано, що сукупність цих особливостей створює низку перекладацьких труднощів: передача розмовного мовлення, психологічного стану персонажів, культурно маркованих елементів та художньої образності.

Серед лексичних трансформацій було розглянуто конкретизацію, генералізацію, додавання, вилучення, транспозицію, перестановку, а також проаналізовано їх роль у процесі перекладу японського тексту новели українською мовою. Встановлено, що їх застосування сприяє кращому розумінню тексту українським читачем, адаптації окремих лексичних одиниць до норм української мови, уникненню небажаних повторів і збереженню художнього стилю за умови повного збереження змісту оригіналу. Зокрема, конкретизація допомагає точніше передати значення широких за семантикою японських лексем, генералізація дає змогу уникнути надмірної деталізації та повторів, а додавання та вилучення забезпечують логічну зв'язність і стилістичну плавність викладу матеріалу. Транспозиція сприяє природному відтворенню змісту через зміну частиномовної належності окремих лексичних одиниць, тоді як лексична перестановка дає змогу адаптувати порядок елементів висловлювання відповідно до норм української мови.

Аналіз використання представлених у роботі типів граматичних трансформацій, а саме перестановки, заміни, додавання, вилучення та комплексних трансформацій, показав, що їх застосування зумовлене насамперед відмінностями між синтаксичною організацією японської та української мов. У процесі дослідження було виявлено різні випадки

застосування зазначених трансформацій та встановлено, що основною функцією перестановки є адаптація порядку слів до норм українського речення, заміна, у свою чергу, насамперед сприяє уникненню буквалізму, а також може бути вдалим інструментом для передачі експресивності висловлювань. Додавання й вилучення допомагають зробити речення граматично повним, зрозумілим і водночас не перевантаженим. Комплексні трансформації також виявилися невід'ємною частиною процесу перекладу, адже в деяких випадках застосування лише одного типу граматичних трансформацій є недостатнім для адекватного відтворення структури і змісту оригіналу.

Таким чином можна дійти висновку, що саме завдяки доцільному застосуванню перекладацьких трансформацій стає можливим створення природного й зрозумілого для українського читача тексту.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження ми розглянули функціональні особливості лексичних і граматичних трансформацій в україномовному перекладі новели Юкіхіси Ямамото «За словами флориста...». Відповідно до поставленої мети було проаналізовано теоретичні засади поняття перекладу та встановлено, що переклад є складним процесом міжмовного та міжкультурного посередництва, який не обмежується лише передачею фактичного змісту тексту оригіналу. Головними завданнями художнього перекладу є відтворення авторського стилю, емоційного впливу, образної системи та прагматичного потенціалу твору. Як наслідок, перекладач повинен враховувати не лише мовні відповідники, а й культурний контекст, особливості адресата, жанрову специфіку тексту та його естетичну функцію.

Далі було з'ясовано що еквівалентність пов'язана зі ступенем змістової, функціональної та стилістичної відповідності між текстом оригіналу і текстом перекладу, однак встановлення повної еквівалентності між ними є практично недосяжною метою через відмінності мовних систем, культурних контекстів і способів художнього вираження. Адекватність орієнтована насамперед на досягнення комунікативної мети перекладу та створення природного для читача цільової мови тексту – її досягнення є основним завданням перекладача.

Також було виявлено основні труднощі перекладу японської художньої літератури українською мовою, які включають відмінність синтаксичної організації японської та української мов, контекстуальність японського мовлення, наявність культурно маркованих одиниць, особливості передачі експресивних засобів та художньої образності.

У другому розділі було охарактеризовано перекладацькі трансформації як один із ключових інструментів перекладацької діяльності. Їх застосування зумовлене лексичними, граматичними, семантичними, стилістичними та культурними розбіжностями між мовою оригіналу та мовою перекладу. Завдяки

їм перекладач має змогу забезпечити адекватність перекладу та адаптувати текст до норм української мови.

У межах дослідження було розглянуто типи лексичних трансформацій (конкретизацію, генералізацію, додавання, вилучення, транспозицію та перестановку) і граматичних трансформацій (перестановка, заміна, додавання, вилучення, комплексні трансформації) за класифікацією В. Карабана.

У практичній частині роботи було визначено основні риси індивідуального стилю Юкіхіси Ямамото в новелі «За словами флориста...». Серед них виокремлено простоту й природність мовлення персонажів, активне використання діалогів, емоційно забарвлених висловлювань, внутрішнього монологу, елементів гумору та іронії. Важливу роль у творі також відіграє символіка квітів, яка створює додатковий художній і культурний підтекст. Сукупність цих особливостей зумовлює необхідність уважного добору перекладацьких рішень.

У процесі практичного аналізу україномовного перекладу фрагмента новели було підтверджено, що типи трансформацій, запропоновані В. Карабаном, є важливим інструментом адаптації японського художнього тексту до норм української мови. Конкретизація дає змогу точніше передати значення японських лексем, які в оригіналі можуть є ширшими за семантикою. Генералізація допомагає уникнути надмірної деталізації та повторів. Додавання сприяє логічній зв'язності тексту й допомагає зробити висловлювання зрозумілішим для українського читача. Вилучення, як і генералізація, може бути корисним у спробах уникнути небажаних повторів або надлишкових елементів в тексті. Транспозиція забезпечує природне відтворення змісту через зміну частиномовної належності окремих одиниць, а перестановка допомагає адаптувати порядок елементів висловлювання до норм української мови.

Застосування граматичних трансформацій зумовлене насамперед структурними відмінностями між японською та українською мовами. Для

японського речення характерні інший порядок слів, часте опущення підмета, залежність змісту від контексту та специфічна побудова синтаксичних конструкцій. Граматична перестановка найчастіше використовується для адаптації порядку слів і структури речення до норм української мови. Заміна дає змогу уникнути буквалізму, досягти плавності викладу та передати семантичне наповнення оригіналу більш природними засобами цільової мови. Граматичне додавання допомагає конкретизувати суб'єкта дії, відновити логічні зв'язки. Вилучення використовується для усунення надлишкових елементів, які не несуть важливого змістового навантаження, для запобігання перевантаженню тексту перекладу. Комплексні трансформації застосовуються коли для адекватного перекладу тексту недостатньо застосування лише одного типу трансформації.

У результаті проведеного дослідження було підтверджено, що перекладацькі трансформації є одним із головних засобів досягнення адекватності художнього перекладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кияк Т. Р., Огуй О. Д., Науменко А. М. Теорія та практика перекладу (німецька мова). Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – Вінниця: Нова книга, 2006. С. 13.
2. Букрієнко А.О., Комісаров К.Ю. Теорія і практика перекладу. Японська мова : навч. Підр. – К: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2014. – Т. 1. С. 7–16.
3. Білоус М. О. Теорія і технологія перекладу. Курс лекцій: доопрацьований та доповнений. Навчальний посібник для студентів перекладацьких відділень. – Кіровоград, РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2013. С. 19–21.
4. Кальниченко О. Теорія перекладу: для студентів 3-4 курсів ф-ту «Референт перекладач», які навчаються за спеціальністю 035 Філологія (Переклад) / Нар. Укр. Акад., [каф. Теорії та практики перекладу]. – Харків : Вид-во НУА, 2020. С. 37.
5. Рябокінь Н. О., Стукаленко В. В., Поняття еквівалентності, адекватності та повноцінності в перекладі. Вісник ЛНУ імені Тараса. Шевченка. № 3 (334), 2020, с. 96-98.
6. Гордієнко Н.М. Поняття перекладацької еквівалентності як центральна проблема теорії художнього перекладу. Філологічні науки. 2012. С. 2-4.
7. Букрієнко А.О., Комісаров К.Ю. Стилїстика японської мови. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2015. С. 227-236.
8. Черноватий Л. М. Методика викладання перекладу як спеціальності : підручник для студ. Вищих заклад. Освіти за спеціальністю «Переклад» / Л. М. Черноватий. Вінниця : Нова Книга, 2013. С. 96-136.
9. Акмалдінова О. М., Стежко Ю. Г. Мовна та концептуальна картини світу в інтеркультурній репрезентації художнього перекладу. Вісник КНЛУ. Серія Філологія. Том 22. № 2. 2019. С. 162-167.

10. Савченко, О. В. Компетентнісний підхід у викладанні перекладу. Закарпатські філологічні студії / редкол.: І. М. Зимомря (голов. Ред.), М. М. Палінчак, Ю. М. Бідзіля та ін. – Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», – 2023. – Т. 3, вип. 27. С. 89-91.
11. Коптілов В. Теорія і практика перекладу, Навч. Посіб, - К.: Юніверс. 2002. С. 13.
12. Комарницька Т. К. Переклад різностильових текстів (японська мова) підручник – К. : Видавничий дім «Дмитра Бураго», 2021. С. 279-321.
13. Журавель Т. В., Хайдарі Н. І. Поняття перекладацьких трансформацій та проблема їх класифікації. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2015 № 19 том 2. С. 148-149.
14. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля-К, 2006. С. 454.
15. Нагорнюк Н. П., Нідзельська Ю. М. Класифікація перекладацьких трансформацій як одна з найважливіший проблем у рамках сучасного перекладознавства. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки. Вип. 1 (104). 2025. С. 190-196
16. Козак С. В. Перекладацькі трансформації в художній літературі (на матеріалі німецької та англійської мов). Серія: Філологічні науки. Нвукові записки. Випуск 3 (214). Видавничий дім «Гельветика» 65101, Україна, м. Одеса. 2025. С. 311.
17. Рибенок В. В. Сутність лексико-семантичних трансформацій. Донецький інститут залізничного транспорту. Наукові записки. Серія “Філологічна”. Випуск 24. 2012. С. 254.
18. Нідзельська Ю. М., Рокоман С. С. Перекладацькі трансформації як базове поняття сучасної теорії перекладу. *Science and Innovation of Modern World*. 2023. С. 615.

19. Богайчук О. С. Лексичні трансформації в перекладі. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. № 49 том 2. 2021. С. 145.
20. Пріщенко К. В. Роль перекладацьких трансформацій у процесі перекладу художнього тексту. Журнал науковий огляд № 8(71). 2020. С. 9.
21. П'єцух О., Гладченко Д. Лексичні трансформації в художньому перекладі як інструмент міжкультурної адаптації: на прикладі українського перекладу роману Лаури Ленгстон «Lesia's Dream». Proceedings of the 5th International Scientific and Practical Conference «New Horizons in Scientific Research: Challenges and Solutions» Marseille, France. 2025. С. 271.
22. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми : навчальний посібник – Вид. 5-те, випр. – Вінниця : Нова Книга, 2018. С. 19-344.
23. Шишко А., Луканська Г. Граматичні трансформації в художньому перекладі. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. № 43 том 4. 2019. С. 125.
24. Лобода В. А. Перекладацькі трансформації: дефінітивний характер та проблема класифікації. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. № 43 том 4. 2019. С. 72.
25. Білозерська Л. П., Возненко Н. В., Радецька С. В. Термінологія та переклад. Навч. Посібник для студентів філологічного напрямку підготовки. – Вінниця: НОВА КНИГА. 2010. С.72.
26. Мамрак А. В. Вступ до теорії перекладу: навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури. 2009. С. 107-112.
27. Bassnett S. Translation studies. 2014. 4th edition. P. 14.

28. Pym A. 1956-Exploring translation theories. – Second Edition. 2014. P.19.
29. Jakobson R. On linguistic aspects of translation. Harvard University Press. 1959. P. 233-234.
30. Nida E., Charles. R. The theory and practice of translation. Published for the united bible societies by E. J. Brill, Leiden. 1982. P. 22-27.
31. Neubert A., Shreve G. Translation as Text. Kent, Ohio ; London : Kent State University Press. 1992. P. 145-146.
32. Baker M. In Other Words: A Coursebook on Translation. London ; New York : Routledge. 1992. P. 5-112.
33. Kim D. Dynamic Equivalence: Nida's Perspective and Beyond. In SKASE Journal of Translation and Interpretation [online]. 2015, vol. 8, no. 1 [cit. 2015 09-11]. P. 61.
34. Sharipova G., Bekturova E. Analysis of using lexical and grammatical transformations in literary translation. Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan, Almaty. №1 (185). 2022. P. 245-246.
35. 長沼美香子. 翻訳研究における「等価」言説. 通訳翻訳研究. 元立教大学 2013 年 13 巻. 25-28 頁.
36. 野原佳代子. ポピュラー小説の翻訳スタイルと語りのシフト. 物語研究会. 2019. 90 頁.
37. 伊原紀子. 翻訳における話法 一異化・同化ストラテジーの観点から一. 神戸大学大学院総合人間科学研究科. 2003. 第 2 章 翻訳の理論的背景. 17 頁.
38. 田守育啓. 日本語 オノマトペー多様な音と様態の表現一. 日本音響学会誌 54 巻 3 号. 1998. 215 頁.
39. 藤田 篤. 乾健太郎. 語彙・構文的言い換えにおける変換誤りの分析. 情報処理学会論文誌. Vol. 44 No. 11. 2003. 2826-2827 頁.

40. 山本幸久. 花屋さんが言うことには. 東京：ポプラ社. 2022. 7-14 頁.

ДОДАТКИ

Додаток А.

Оригінальний текст новели Ю. Ямамото «За словами флориста...» (с. 7–14) та його україномовний переклад, виконаний авторкою дослідження

Оригінальний текст

土曜の夜中、ファミレスに呼びだされた。

相手は男だ。とは言ってもロマンチックな話ではない。四十代なかばの冴えないオジサンなのだ。

君名紀久子のスマホに電話があったのは、三十分ほど前だ。会って話がしたいと言われて、断ろうとした。でもできなかった。最寄り駅にいると言うのだ。

いまからきみのアパートにいてもいいかな。

いいはずがない。やむなく紀久子は駅近くのファミレスを指定した。十時半までには必ずいきますので、と念を押し、慌てて外出着に着替え、さすがにスッピンはどうかと思い、軽く化粧もした。

六月アタマで、夜でも長袖シャツにパーカを重ねれば、じゅうぶん凌げた。ファミレスまでの数分間、自転車を漕いだので、汗がにじんだくらいだ。

ファミレスの前まで辿り着くと、呼びだしたオジサンが窓際に座っているのが見えた。彼も自転車に乗る紀久子に気づき、「よっ」という感じで手をあげた。会社でもおなじように挨拶をする。勤め先の上司で、第二営業部営業課第三チームリーダー補佐だ。紀久子は胸の内で補佐と呼んでいた。

気が重い。できれば引き返したいところだが、ウチに押しかけてきても困る。パーキングの端っこにある駐輪場に自転車を置き、ファミレスに入った

「遅くに悪いね」紀久子が席に着くと、補佐が申し訳なさそうに言う。「なにか食べる？」

「私はドリンクバーだけで」

「そう？ 俺、夕飯がまだだったんで、お腹減っちゃってさ。鯖煮定食頼んじゃったんだ」

十時半で夕飯がまだなのか。いや、それよりも。

「休日出勤ですか」

「え？ ああ、そっか。今日は土曜だもん」

わざとらしい物言いだ。

「忙しいみたいですね」

「そりゃ忙しいさ。きみが会社にこないんだもん」

すみませんと危うく詫びそうになった。私はなにも悪くないと紀久子は自分に言い聞かせる。

「このあと会社、戻らなきゃならないし」

「家には帰らないんですか」

「帰っても寝るだけだからなあ」

「奥さんになんか言われませんか？」

「俺がいないのがフツーだからなあ。たまに帰ると五歳の子が、おかえりなさいじゃなくて、いらっしゃいませって言うんだぜ、はは。ウケるでしょ」

全然ウケない。

「私に話というのは」

「鯖煮定食を食べてからでいい？ きみもドリンクとってきなよ」

どんな話なのかかわかっていた。会社に戻ってこいというのだ。もちろん紀久子はきっぱり断るつもりである。それにしてもしぶとい。

十日前、社長宛に退職願いを送った。社員証と会社から支給された携帯電話もである。その日から紀久子は出社していない。すると私物のスマホにメールが山のように届き、電話もひっきりなしにかかってくる。すべて会社からだった。電源を切り、夜中にだけ確認

するようにした。メールと電話は日を追う毎に減っていき、一週間もするとぱたりと止んだ。いい加減あきらめたのだろうと油断していたのがまずかった。

さきほどかかってきた電話は、080 からはじまる電話番号で、だれだろうと思ってでたら、補佐だったのである。自分の携帯電話でかけているんだと、電話のむこうでうれしそうに言われ、紀久子はうんざりした。

ドリンクバーでプラスチックのコップに烏龍茶を注いでいると、新しい客が入ってきた。三十代前半と思しき女性で、郊外のファミレスにはあまりそぐわないドレスアップした格好だった。なによりも目を引いたのは頭に載せた花だ。アップした髪に、白くて大きな花をあしらった髪飾りが付いていたのである。

あれってなんの花だっけ。

紀久子は名前に「キク」が含まれているが、花にはさして興味はない。それでもキレイな花があれば、足を止めて眺めるくらいはする。

遠目から見ても、女性の顔がうっすらと赤いのがわかった。黒のレースをふんだんにあしらった華やかなドレスで、肩に小さなバッグを提げ、手には白くて大きな紙袋を持っている。スタッフに案内されて歩きだしたが、いまいち足取りが心許ない。彼女は紀久子は達の隣のテーブルに腰をおろし、案内したスタッフに、「グラスワインちょうだい」とオーダーした。

烏龍茶を持って席に戻る途中、紀久子はさりげなく女性を横目で窺った。その視線に気づいたらしく、彼女は微笑みかけてきた。紀久子は軽く頭を下げる。

私を知ってる？

そんなはずがない。十八歳の春、美大に通うために上京して六年以上、東京の西端にある鯨沼というこの町で暮らしている。ずっとおなじアパートで、今年の三月にはさらに二年、契約を更新した。ただし美大は地理的に東京の真ん中あたりで、電車とバスを乗り継ぎ、三十分はかかる場所だった。学生時代は美大近くのコーヒーショップでアルバイトをしていたし、やめた会社は都心だったので、六年間住んだこの町に友達どころか知り合いもいない。駅前のスーパーや帰り道のコンビニに行くことはあっても、いきつけの店などもなかった。

いや、でも。

女性をどこかで見かけたおぼえがあった。席に着いてからも思いだせない。補佐の肩越しに見える、彼女の頭に飾られた花の名前もわからないままだ。

「おっと、そうだ」補佐が箸を置き、背広の内ポケットからなにやら取り出した。
「これ、忘れないうちに返しておくね」

紀久子を書いた退職願이었다。

「返すってどういうことですか」

「やめちゃ困るってことだよ」

「私はやめたいんです」

「どうして？」

「定時にはぜったい帰れない、なのにどれだけ残業しても手当がでない。土日は必ずどちらか、あるいはどちらも出勤しなければならない、でも有給休暇はとれない、ノルマのためにやたら自社製品を自腹で買わされ、商談や営業でかけたときの交通費も自腹、社内でトイレへいくときは上司の許可が必要、仕事のあいだに飲み物をとるのは禁止」

あげていけばキリがないが、紀久子は息が切れてしまい、口を閉じた。すると補佐がこう言った。

「だから？」

「だからやめたいんです」

「駄目だよ、そんなの。だってそうだろう。いま、きみが言ったこと、会社のだれもが文句を言わずやっているんだよ。もちろん俺もだ。みんなができて、どうしてきみだけできない？ それはきみ、ワガママっていうものだ。だいたい美大卒なんて、社会にとってなんの役にも立たないきみを、雇ってあげたんだぞ、我が社は。楯突くような真似をするとはどういうことだ？」

美大卒をネタに、からかわれたり嫌みを言われたりはしょっちゅうあった。だがここでおとなしく引き下がるわけにはいかない。

「私、ネットで調べたんです。各都道府県では、最低時給額が決まっています。ウチの会社の場合、あきらかに都のその額を大きく下回っているんです」

「これだから若い子は困る」補佐は鯖煮定食を食べながら、肩をすくめた。「すぐネットの情報を鵜呑みにするからな。満足に仕事もできないきみが、人並みにお金をもらえるはずないだろ」

「でも労働基準法では」

「ウチの会社、そういうのは無視しているんだ」

紀久子は我が耳を疑った。

「無視しているって、国が決めたことですよ」

「国が決めたことが甘すぎて、そんなじゃ会社の利益がでないというのが社長の方針なんだ。方針なんだ。バブル以降、日本が不況に喘いでいるのは労働基準法があるからだともおっしゃっていた」

そんな会社に二年もいたかと思うと、紀久子は背筋が凍った。やはりやめるべきだ。

「やめるとしたら、それだけ会社に損害を与えることになる」補佐が言った。「鯖煮定食を食べおえ、食器を脇に置き、身を乗りだしてきた。「いままでさえ無断欠勤のせいで、仕事に支障を来しているからね。事実、俺の仕事量は増えたうえに、忙しい合間を抜け、きみと会って職場に復帰するよう説得している。とんだ時間の無駄遣いだ。社長はきみがやめたら損害賠償請求をするといいだしているんだ。少なくともいままで支払ったぶんのお金を返してもらわねば割があわないと」

「そんなの困ります」

「困るよね。だから社長に交渉したんだよ。週明けには出社するように説得しますので、許してあげてくださいってね。きみは我がチームにはなくてはならない存在だからさ。それだけではない」補佐は声をひそめた。「前にも話したろ。俺はきみに個人的に好意を持っている。きみのためなら、なんでもしてあげたいんだ」

紀久子は総毛立つ。補佐には何度も言い寄られ、外回りの最中や呑み会の席で、ラブホに誘われたこともあった。もちろんこれも会社をやめる理由のひとつだ。

なにがきみのためだ。おまえの性欲のためだろうが。

言い返そうにも息があがり、胸がしめつけられるように苦しくなった。顔に汗がにじみでてくる。会社に通っているときもほぼ毎日、おなじ症状に見舞われた。十日前の朝には目覚めたとき苦しくて耐えきれず、とても出社できる状態ではなかった。このままでは死んでしまうと、息も絶え絶えで退職願いを書き、発送したのだ。

「キモッ」

補佐のうしろから声がしたかと思うと、花の髪飾りの女性が立ちあがった。さらにグラスワインを片手に持って、紀久子の隣に腰をおろす。

「だ、だれだ」

「だれでもいいだろ」

「きみの知りあいか」

「友達だよ」

補佐の問いに女性が答え、紀久子の肩に左腕をまわしてきた。化粧や酒の匂いに混じって、甘い香りが漂ってくる。花の匂いにちがいない。

「会社のエロ親父に呼びだされたって連絡があったから、こうして馳せ参じたの」女性はワインを一気に呑み干した。そしてグラスを置き、紀久子の肩から左腕を外して、ぐいと伸ばし、呼びだしボタンを力任せに押す。「この子に会社の話を聞いたときは、いくらなんでも、そこまでブラックじゃないでしょとは思ってたんだけどさ。ブラックもブラック、まっくろくろすけでビックリだよ。あんまりビックリしたんで、途中からスマホで録音までしちゃった。ブラックなうえにセクハラじゃあ、この子も会社をやめるのは当然だよな」

ごくりと補佐がツバをのむ音が聞こえた。

「キクちゃん」名前を、それもちょうん付けで呼ばれ、紀久子は面食ら

「タカハシ弁護士、知ってるでしょ」

知るはずがない。だが紀久子はコクリとうなずいた。

「いま録音したのを彼に聞いてもらおっか」

「どうしてだ」補佐がいきりたつ。

「どうしてでしょうねえ」女性はにやにや笑う。そして運ばれたグラスワインを受け取り、一口吞んでから話をつづけた。「なんせよ、キクちゃんはまだ会社をやめたの。損害賠償請求なんてしょうものなら、こっちだってでるところでやるわ」

女性がはったと睨むも、補佐はごくりと唾を呑みこみ、何も言えずにいた。身体が震えてもいる。

「まだなんかある？」

「い、いや」補佐は腰を浮かせた。

「これ、持ってって」

紀久子の退職願いだ。テーブルに置きっ放しだったのを手にして、女性が補佐に突きだす。彼は中腰のままで受け取ると、元のポケットに入れた。

Україномовний переклад

Пізно ввечері в суботу мене запросили до сімейного ресторану.

Це був чоловік. Проте це аж ніяк не романтична історія – це був непримітний чолов'яга років сорока п'яти.

Приблизно тридцять хвилин тому на смартфон Кіміна Кікуко надійшов дзвінок із запрошенням зустрітися й поговорити. Вона збиралася відмовити, але не змогла. Чоловік повідомив, що вже знаходиться біля найближчої станції до місця, де жила дівчина.

— Можу я зайти до тебе зараз?

Звісно, що про таке не могло бути й мови. Тому, не маючи іншого вибору, Кікуко назвала сімейний ресторан, що знаходиться неподалік від станції. Запевнивши чоловіка, що буде в домовленому місці до половини на одинадцятую, вона поспіхом переодяглася у вуличний одяг і, подумавши, що йти зовсім

ненафарбованою буде недоречно, зробила легкий макіяж. На дворі був початок червня, тому навіть уночі сорочки з довгим рукавом та накинутого зверху худі було цілком достатньо, щоб не змерзнути. Доїхавши велосипедом до ресторану за кілька хвилин, вона відчула, що трохи спітніла.

Діставшись до входу, дівчина побачила, що чоловік, який її покликав, сидів біля вікна. Він також помітив Кікуко на велосипеді й підняв руку на знак неформального привітання. Так само він вітається і в офісі. Чоловік був її начальником з роботи – заступник керівника третьої команди відділу продажів другого торговельного департаменту. Подумки Кікуко завжди називала його просто «заступник».

На душі було неспокійно. Хотілося б розвернутися й поїхати назад, але якщо він заявиться до неї додому, буде ще гірше. Вона залишила велосипед на стоянці в дальньому кутку паркінгу й зайшла до ресторану.

— Вибач, що так пізно, — з деяким сум'яттям сказав заступник, коли Кікуко сіла за стіл.

— Може, щось замовиш поїсти?

— Я візьму тільки напої з бару.

— Справді? А я ще не вечеряв, тож уже зовсім зголоднів. Замовив сет із тушкованою скумбрією.

Десята тридцять – і він досі не вечеряв? Ні, справа навіть не в цьому.

— Ви сьогодні працювали у свій вихідний?

— А? А, точно... сьогодні ж субота, — награно відповів чоловік.

— Схоже, зараз у вас багато роботи.

— Ще й як! Ти ж на роботу не приходиш.

Дівчина ледь не зірвалася з вибаченнями. «Я ні в чому не винна», — сказала собі Кікуко.

— Мені ще потім треба буде повернутися в офіс.

— А додому ви не заїдете?

— Та який сенс, там же тільки спати.

— Дружина нічого не каже?

— Вона звикла, що мене постійно немає. Коли ж я іноді повертаюся, наш п'ятирічний каже не «з поверненням», а «ласкаво просимо». Ха-ха. Кумедно, правда?

«Зовсім не смішно», — подумала дівчина.

— Ви казали, що хочете зі мною поговорити...

— Можна після того, як я доїм сет зі скумбрією? А ти поки візьми собі напій.

Вона й так знала, про що буде мова. Він хоче, щоб вона повернулася до компанії. Звісно, Кікуко була сповнена рішучості відмовити, проте чоловік був напрочуд настирливим.

Десять днів тому вона надіслала на ім'я директора заяву про звільнення. Разом із нею — службове посвідчення та мобільний телефон, виданий компанією. Відтоді Кікуко на роботу не виходила. Після цього на її особистий телефон посипалися гори повідомлень і безперервні дзвінки. Усе — з компанії. Вона вимикала телефон і перевіряла його лише вночі. З кожним днем листів і дзвінків ставало дедалі менше, а за тиждень вони й зовсім припинилися. Вона необачно вирішила, що від неї нарешті відчепилися — і це була помилка.

Телефонний дзвінок, що який надійшов ввечері, був із номера, який починався на 080. Вона підняла слухавку, гадаючи, хто б це міг бути, — і виявилось, що це був він, заступник. По той бік лінії він, у піднесеному настрої,

повідомив, що телефонує зі свого особистого номеру. Кікуко це смертельно набридло.

Поки дівчина біля бару з напоями наливала собі чай улун у пластиковий стаканчик, до ресторану зайшла нова відвідувачка. Жінка, на вигляд трохи за тридцять років, була вбрана надто вишукано для приміського сімейного ресторану. Першим, що впадало в око, була прикраса на її голові. У зібране волосся було вплетено велику білу квітку.

«Що це за квітка?», — подумки поцікавилася дівчина.

У імені Кікуко «кіку» означає «хризантема». І хоча до квітів дівчина не мала особливого інтересу, побачивши гарну квітку, могла зупинитися, щоб помилуватися нею.

Навіть здалеку було видно, що обличчя жінки було злегка почервонілим. На ній була яскрава сукня, щедро оздоблена чорним мереживом, на плечі висіла маленька сумочка, а в руках вона тримала великий білий паперовий пакет. Офіціантка провела її до столика, і жінка рушила слідом, але її хода здавалася трохи невпевною. Вона сіла за столик поруч із тим, де сиділи Кікуко з чоловіком, і зробила замовлення:

— Один келих вина, будь ласка.

Повертаючись до свого місця з напоем у руках, Кікуко нишком кинула на неї погляд. Схоже, жінка це помітила й усміхнулася. Кікуко ледь помітно вклонилася.

«Вона мене знає?, — подумала дівчина. — Та ні, цього не може бути».

З вісімнадцяти років, відколи навесні вона приїхала до столиці, щоб навчатися в художньому університеті, минуло вже понад шість років – і весь цей час вона живе в містечку Куджіранума, що розташоване на західній околиці Токіо. Увесь час – в одній і тій самій квартирі. Цього березня вона навіть продовжила договір оренди ще на два роки. Щоправда, сам університет

географічно знаходився майже в центрі Токію, тож дорога туди з пересадками на поїзд і автобус займала близько пів години. Навчаючись, вона підробляла в кав'ярні біля університету, а компанія, з якої вона звільнилася, розташовувалася в самому центрі міста. Тож за шість років життя в цьому містечку в неї не з'явилося ні друзів, ні навіть знайомих. Вона заходила хіба що до супермаркету біля станції чи до цілодобового магазину дорогою додому, але жодного «місця» так і не мала.

«Ні, але ж...», — пронеслося в її голові.

Їй здавалося, що вона десь уже бачила цю жінку. Навіть повернувшись за столик, вона так і не змогла пригадати, де саме. Так само вона не знала й назви квітки, що прикрашала її волосся, видніючись з-за плеча заступника.

— А, точно, — заступник відклав палички й витягнув із внутрішньої кишені піджака якийсь папірець.

— Ось, повертаю, поки не забув.

Це була заява про звільнення, написана Кікуко.

— Що означає «повертаю»?

— Те, що тобі не варто звільнитися.

— Я хочу звільнитися.

— Чому?

— Я ніколи не повертаюся додому вчасно, а скільки б не працювала понаднормово, мені за це не доплачують. У вихідні доводиться працювати щонайменше один день, а то й обидва, і при цьому оплачувану відпустку взяти неможливо. Через плани продажів змушують за власний кошт купувати продукцію компанії; витрати на проїзд під час зустрічей і виїздів на продажі — теж сплачуються з власної кишені. Щоб піти в туалет у робочий час, треба просити дозволу в начальства. Пити щось під час роботи заборонено...

Можна було б перераховувати без кінця, але в Кікуко перехопило подих, і вона замовкла. Тоді заступник сказав:

— І що з того?

— Тому я й хочу звільнитися.

— Так не піде. Та ти подумай сама. Усе, що ти щойно сказала, у компанії всі роблять і не скаржаться. Звісно, і я теж. Усі можуть – чому ж ти одна не можеш? Це, знаєш, називається егоїзм. Та й узагалі, випускниця художнього вишу – яка з тебе користь для суспільства? А ми ж тебе взяли на серйозну роботу. І після цього ти ще смієш іти наперекір?

Маючи художню освіту, вона постійно стикалася з насмішками та колочими зауваженнями. Але цього разу відступати вона не збиралася.

— Я перевірила в інтернеті. У кожній префектурі встановлено мінімальну погодинну оплату праці. У нашої компанії вона очевидно і значно нижча за встановлену законом.

— Оце ж і проблема з молоддю, — заступник знизав плечима, продовжуючи їсти сет зі скумбрією. — Ви одразу вірите всьому, що пишуть в інтернеті. Така, як ти, що й працювати толково не вміє, не може розраховувати на нормальні гроші.

— Але ж у Законі про трудові стандарти...

— Наша компанія таке ігнорує.

Кікуко не повірила власним вухам.

— Ігнорує? Але ж це закон, ухвалений державою.

— Держава ухвалює надто м'які правила. За такими компанія не може отримувати прибуток – така позиція нашого директора. Політика компанії. Він

навіть казав, що після колапсу економічної бульбашки Японія й загрузла в кризі саме через існування трудового законодавства.

Коли Кікуко усвідомила, що пропрацювала в такій компанії цілих два роки, по спині пробіг холод. Звідти неодмінно треба звільнитися.

— Якщо ти звільнишся, це завдасть компанії серйозних збитків, — сказав заступник.

Він доїв сет зі скумбрією, відсунув посуд убік і нахилився вперед.

— Через твої прогули без попередження компанія вже страждає. Фактично моє навантаження зросло, а ще я, вириваючись із щільного графіка, сиджу тут і переконую тебе повернутися на роботу. Суцільна марна трата часу. Директор уже каже, що якщо ти звільнишся, він подасть позов про відшкодування збитків. Мовляв, треба хоча б повернути ті гроші, які тобі вже заплатили, бо інакше їм це не вигідно.

— Це жахливо...

— Егеж, тому я й домовився з директором. Сказав: я її переконаю, хай у понеділок вийде на роботу, будь ласка, пробачте її. Ти ж незамінна для нашої команди. Але й це ще не все.

Заступник знизив голос.

— Я ж казав тобі раніше. Ти мені небайдужа. Заради тебе я готовий зробити що завгодно.

У Кікуко мурашки пробігли по шкірі. Він не раз до неї залицявся – і під час виїздів по роботі, і на вечірках з випивкою після роботи, навіть кликав у лавготелі. Звісно, це теж була одна з причин, чому вона вирішила звільнитися.

«Яке ще „заради тебе“? Це ж заради твоєї ж хтивості», — подумала Кікуко.

Хоч вона й хотіла заперечити, у неї перехопило подих, груди стисло так, що стало боляче дихати. На обличчі виступили краплі поту. Коли вона ще ходила на роботу, майже щодня дівчина стикалася з подібними симптомами. Десять днів тому вранці вона прокинулася в такому стані, що не могла більше терпіти й навіть думати про те, щоб іти на роботу. «Якщо так піде далі, я помру», — пронеслося в її голові, і, задихаючись, вона написала заяву про звільнення й відправила її.

— Фу, гидота.

Почулося з-за спини заступника — і жінка з квіткою у волоссі підвелася зі свого місця. Вона підійшла, тримаючи в руці келих вина, й сіла поруч із Кікуко.

— Х-хто ви така?

— А яка різниця, — кинула вона.

— Ви її знаєте?

— Подруга, — відповіла жінка на запитання заступника й обійняла Кікуко лівою рукою за плечі.

Поміж запахів косметики й алкоголю доносився солодкий аромат. Без сумніву, це був запах квітки.

— Вона написала, що її викликав якийсь похитливий старий з компанії, — тож я й примчала.

Жінка одним ковтком допила вино. Після цього вона поставила келих, зняла руку з плечей Кікуко, різко потягнулася вперед і щосили натиснула кнопку виклику персоналу.

— Коли я слухала розповідь про цю компанію, то думала: ну не може ж усе бути настільки «чорним». А виявилось — чорніше не буває, суцільна п'ятьма. Я так здивувалася, що десь з середини розмови навіть почала записувати її на

диктофон. «Чорна» компанія та ще й сексуальні домагання – та тут узагалі без питань: звільнитися цілком логічно.

Було чути, як заступник ковтнув слину.

— Кіку-чан.

Коли її назвали на ім'я – та ще й із зменшувальним суфіксом - Кікуко розгубилася.

— Ти ж знаєш адвоката Такахаші, правда?

Звісно, що не знала. Проте Кікуко кивнула.

— Може, дамо йому послухати те, що я щойно записала?

— Навіщо це? — різко спалахнув заступник.

— А хто його знає, — з єхидною усмішкою відповіла жінка.

Вона прийняла принесений келих вина, зробила ковток і продовжила:

— У будь-якому разі Кіку-чан уже звільнилася з компанії. І якщо вам раптом заманеться подати позов про відшкодування збитків, то й ми готові розбиратися в установленому порядку.

Жінка пильно глянула на нього. Заступник ковтнув слину й не зміг вимовити ані слова. Його навіть почало трусити.

— Ще щось?

— Н... ні, — пробелькотів він і підвівся зі стільця.

— Ось, заberi.

Це була заява про звільнення Кікуко. Вона лежала на столі, і жінка, підхопивши її, простягнула заступникові. Він, напівзігнутий, забрав папірець і поклав його до внутрішньої кишені піджака.